

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№32 (5088) 28 жніўня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Зорны палёт

Смутак і аптымізм

Гітара і баян

Жаўрука

Коласа

з андэграўнду

стар. 5

стар. 10

стар. 13

Пошукі-вандроўкі па Берасцейскім краі

Фота Святланы Сасоннай.

Фрагмент вясковага побыту 1920—1930-х гадоў.

Фонды, выстаўкі, экскурсіі — музейнае жыццё многім здаецца сумным, поўным сур'ёзнай, але статычнай працы. Насамрэч гэтае меркаванне не ўлічвае радасць знаходак, прагу адкрыццяў і прадчуванне новых здзяйсненняў і перамог. А яшчэ — імкненне да музейных падарожжаў, якія, хоць і ў залежнасці ад абставін і магчымасцей, але здзяйсняюцца і маюць свае вынікі.

Гэткім вынікам можна назваць юбілейную выстаўку «Па слядах музейных экспедыцый» Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, які сёлета святкуе 70-годдзе. Такая дата прымушае і музейшчыкаў, і архівістаў, і краязнаўцаў падсумаваць назапашанае за некалькі дзесяцігоддзяў і паразважаць пра значэнне краязнаўчых музеяў для рэгіёнаў і краіны.

Працяг на стар. 4 ▶

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20032

«ЛІМ»-акцэнты

Актуаліі. У Беларусі трэба актыўна пачынаць новы навучальны год, падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка, прымаючы з дакладам міністра адукацыі Ігара Карпенку. «У любы час трэба вучыцца. Калі ў нас атрымаецца скомканым і пачатак навучальнага года, гэта зусім дрэнна. Вы помніце, як мы заканчвалі навучальны год у сувязі з каранавірусам і тымі насцярожанасцямі, якія былі ў грамадстве, асабліва ў бацькоў», — адзначыў Прэзідэнт. Як далажыў Ігар Карпенка, па стане на пятніцу мінулага тыдня 96% школ у краіне атрымалі сертыфікаты гатоўнасці. Гэты працэс завяршаецца, і сур'ёзных праблем з падрыхтоўкай школ няма. Да таго ж у бягучым годзе будуць адкрыты тры школы-новабудовы.

Конкурс. Вызначаны пераможцы другога этапу рэспубліканскага творчага конкурсу «Кніга з экранам» па творах беларускіх аўтараў, прысвечаных тэме малой радзімы, гаворыцца ў матэрыяле на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Усяго на другі этап паступіла 56 работ. Перамогу сярод школьнай моладзі з буктрэйлерам на кнігу Міколы Маляўкі «Спадчына, або Каб не стаць Манкуртам» атрымаў калектыў Мачулішчынскай СШ імя Герояў Савецкага Саюза Івана Удавенкі і Мікіты Гаманенкі. Найлепшым у конкурсе сярод навучэнскай моладзі стаў калектыў політэхнічнага каледжа — філіяла Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта з буктрэйлерам да твора Кастуся Губарэвіча «Брэсцкая крэпасць». Сярод студэнцкай і працуючай моладзі найлепшым стаў буктрэйлер Вікторыі Шыла з Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта і калектыў Мінскага дзяржаўнага палаца дзяцей і моладзі па матывах кнігі краянаўчых казак Віктара Крукоўскага «Чаму мяне так завуць?». Узнагароджанне пераможцаў першага і другога сезонаў чакаецца падчас Дня Беларускага пісьменства ў Бялынічах.

Дата. Мемарыяльная выстаўка да 90-годдзя народнага мастака Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Арлена Кашкурэвіча праходзіць у Нацыянальным мастацкім музеі, паведамляецца на сайце Белтэлерадыёкампаніі. Падчас экскурсіі гледачам прапануецца больш як сто твораў мастацтва ў тэхніках афорту, літаграфіі, малявання тушшю і нават акварэлі. «Асноўнай канцэпцыяй, якая аб'ядноўвае ў прасторы выстаўкі творчасць розных гадоў, з'яўляецца тэма чалавека і горада. Яна раскрываецца ў спавядальнай шчырасці і любові аўтара да людзей», — падкрэсліваюць арганізатары. Дарэчы, азнаёміцца з экспазіцыяй, створанай сумесна з Беларускай дзяржаўнай архівам-музеем літаратуры і мастацтва, можна і на YouTube-платформе.

Тэатр. Маладзёжны тэатр эстрады адкрыў набор у творчыя студыі для пачынаючых артыстаў, перадае БелТА. «Мы запрашаем хлопчыкаў і дзяўчынак у майстэрню эстраднага вакалу LuxMasters пад кіраўніцтвам заслужанай артысткі Беларусі Вольгі Уронскай і Нацыянальнага цэнтра музычнага мастацтва імя У. Мулявіна, дзе мастацкім кіраўніком з'яўляецца заслужаны дзеяч культуры Святлана Стацэнка. У бягучым годзе цэнтр прадаўжае набіраць дзяцей і на сучасную харэаграфію. Адкрываюць набор больш маладых студыі Тэатра эстрады, якія ўжо заслужылі аўтарытэт: студыя сучаснага танца EstradaDance, тэатральная студыя «Пушка» і танцавальная студыя «Кнопкі» для самых маленькіх зорчак», — цытуе агенства словы дырэктара тэатра Сяргея Мядзведзева.

Духоўнасць. Са жніўня пачала працаваць электронная бібліятэка Мінскай духоўнай акадэміі імя свяціцеля Кірылы Тураўскага Беларускай праваслаўнай царквы. На сайце ў адкрытым доступе змешчаны тэксты навуковых публікацый выкладчыкаў, аспірантаў і магістрантаў духоўнай семінары, матэрыялы навуковых канферэнцый, навуковыя дапаможнікі, матэрыялы па гісторыі царквы, даследаванні рэлігійных дзеячаў Беларускай дыяспары за мяжой, а таксама перыядычныя выданні, якія выпускае Мінская духоўная семінарыя. Матэрыялы датаваныя 2002—2020 гадамі. Плануецца, што інфармацыйны рэсурс будзе ўключаны ў міжнародны бібліятэчны рэестр OpenDOAR, у якім зарэгістраваны на сёння 34 электронныя бібліятэкі з Беларусі.

Афіцыйны падзеі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

Уладзімір Караткевіч: юбілейны марафон

26 лістапада Беларусь і ўвогуле ўвесь славянскі свет адзначаць 90-годдзе з дня нараджэння вялікага сына зямлі беларускай — аўтара легендарных раманаў і апавесцей «Каласы пад сярпом тваім», «Дзікае паляванне караля Стаха», «Чазенія», «Чорны замак Альшанскі» і інш.

Латвійскае таварыства беларускай культуры «Світанак» правяло святочную імпрэзу ў Рызе з нагоды юбілею класіка беларускай нацыянальнай літаратуры.

Уладзімір Караткевіч — з тых пісьменнікаў, якія добра вядомыя ў краінах Балты. На вечарыне ў гонар аўтара «Каласоў пад сярпом тваім» сабраліся беларусы і ўраджэнцы нашай краіны, якія жывуць і працуюць у Рызе і суседніх з ёю гарадах, мясцінах.

Слова ўзяў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Латвійскай Рэспубліцы Васіль Марковіч. Пра сваё

сяброўства з Уладзімірам Караткевічам раскажаў рыжскі мастак, грамадскі і культурны дзеяч Вячка Целеш. «З Уладзімірам Сямёнавічам мяне пазнаёміў паэт і перакладчык Сяргей Панізнік», — заўважыў мастак. Дарэчы, згадка пра Беларускага класіка спрыяла і выстаўка яго кнігі з бібліятэкі таварыства «Світанак» і ўласнага кнігазбору Вячкі Целеша. Ён і арганізаваў такую прыкметную экспазіцыю. Тым болей, што частка кнігі — з аўтографамі У. Караткевіча, адрасаванымі В. Целешу.

Тым часам у розных постсавецкіх краінах з'яўляюцца публікацыі перакладаў на розныя мовы народаў свету твораў Уладзіміра Караткевіча. Напрыклад, яго вершы змешчаны ў туркменскім часопісе «Дунья эдэбяты», а апавяданне «Кніганосы» і вершы — у розных перыядычных азербайджанскіх выданнях. Будзем спадзявацца, што ў Туркменістане, Азербайджане, іншых краінах пройдуць святочныя імпрэзы ў гонар караткевічаўскага юбілею.

Сяргей ШЫЧКО

На марыйскай мове

Творчасць беларускага дзіцячага пісьменніка Генадзя Аўласенкі, які жыве і працуе ў Чэрвені, добра вядома ў многіх краінах свету. Вось і ў Марый Эл (Расійская Федэрацыя) з'явілася яго новая публікацыя.

У часопісе «Кече», назва якога перакладаецца як «Сонейка» (чацвёрты нумар за 2019 год), пабачыла свет невялікая казка Генадзя Аўласенкі ў перакладзе Святланы Грыгор'евай-Саго. Дарэчы, тыраж дзіцячага марыйскага выдання — 1100 экзэмпляраў. Пагадзіцеся, зусім няблага для колькасці невялікага народа. Галоўны рэдактар часопіса — пісьменніца Святлана Архіпава. Выдаўцом «Кече» выступае Выдавецкі дом «Марыйскае кніжнае выдавецтва» (дырэктар — пісьменнік і добры сябар беларускіх творцаў Юрый Салаўёў).

У беларускай і марыйскай нацыянальных літаратур складваюцца сёння неабліга адносіны. Адзін з новых праектаў, над якім рупяцца ў Марыйскай кніжным выдавецтве, — анталогія беларускіх дзіцячых літаратуры ў перакладзе на марыйскую мову.

— Завяршыўшы працу над анталогіяй, якая, спадзяюся, прыйдзе да марыйскіх юных чытачоў ужо сёлета, мы збіраемся зрабіць і марыйскую кнігу Уладзіміра Караткевіча, — паведамаў Юрый Салаўёў. — Беларуска літаратура — захапляльны мастацкі свет. І хацелася б данесці гэта да марыйскага чытача.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

кніжныя навінкі

Экскурсія ў прасторы і часе

Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» вядома як флагман у выданні кнігі гістарычнай тэматыкі. Асаблівую ўвагу апошнім часам у выдавецтве надаюць тэме Вялікай Айчыннай вайны, яе ахвяр і наступстваў, з якімі сутыкнулася Беларусь.

Сярод навінак выдавецтва — кніга, якая адпавядае гэтай тэматыцы, але распавядае найперш не гісторыю падзей і чалавечых лёсаў або фактычныя звесткі, а гісторыю горада — пасляваеннае жыццё Мінска.

Выданне «Мінск: з руін да квітнення» (аўтар — прафесійны гісторык

і экскурсавод Іван Сацункевіч) распаўвадае пра кірункі, у якіх развівалася будоўля гарадоў у пасляваенныя часы ў Беларусі, паказвае сучасны Мінск з найпрыгажэйшых яго бакоў.

Асабліва каштоўным становіцца сённяшняе хараство сталіцы ў параўнанні з пасляваенным часам. Выданне аздоблена эксклюзіўнымі візуальнымі матэрыяламі — выявамі Мінска ў 40-я гады мінулага стагоддзя, прадстаўленымі Беларускай дзяржаўнай архівам кінафотафонадакументаў. Усе матэрыялы суправаджаюцца каментарыямі аўтара. Іван Сацункевіч на старонках выдання праводзіць для чытачоў экскурсію па Мінску ў прасторы і часе.

Гартаючы кнігу, можна літаральна прасачыць, як адбудоваўся Мінск

пасля вайны, як паўставаў з руін пасля акупацыі. Сучасныя тэхналогіі толькі ўзмацняюць эфект: выданне таксама змяшчае спецыяльныя QR-коды, счытаўшы якія пры дапамозе смартфона, можна пазнаёміцца і з відэаздымкамі пасляваеннага Мінска.

Стваральнікі кнігі спадзяюцца, што яна стане добрым дапаможнікам у вывучэнні гісторыі Мінска, будзе карыснай для школьнікаў, для студэнтаў гістарычных, архітэктурных і будаўнічых спецыяльнасцей, знойдзе водгук у сэрцах чытачоў старэйшага пакалення, якія на свае вочы бачылі аднаўленне пасля вайны і станаўленне сучаснага Мінска, і ва ўсіх, зацікаўленых гісторыяй беларускай сталіцы.

Ганна ІВАНОВА

да ведама

«Пяром душа вадзіла...»

Сустрэча пад такою назваю з паэтам, сябрам Спродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Іваноўскім адбылася ў філіяле «Стралецкая сельская бібліятэка» ДУК «Мастоўская раённая бібліятэка».

У імпрэзе ўзялі ўдзел прадстаўнікі аматарскага аб'яднання для пажылых людзей «Сустрэчы» і актыўныя чытачы кніжніцы.

Бібліятэкар Ніна Марчык распавяла пра знакамітых асоб Мастоўшчыны. Потым Мікалай Іваноўскі пазнаёміў прысутных са сваёй творчасцю, якая звязана з мастоўскай зямлёю, прачытаў вершы аб родным краі, вёсцы Пачуйкі Ваўкавыскага раёна, дзе нарадзіўся і жыве цяпер.

У выкананні гасця прагучалі вершы, прысвечаныя 75-годдзю Вялікай Перамогі. Шмат паэтычных радкоў Мікалай Іваноўскі прысвяціў маці, родным і блізім. Ёсць у яго і гумарыстычныя творы.

Бібліятэка атрымала ў падарунак кнігу «Кроплі расы» з аўтографам творцы.

Імпрэза ладзілася ў межах раённай бібліятэчнай праграмы «Узрост жыццю не перашкода» (2019—2020 гг.).

Вольга КОРШУН, фота аўтара

Слова трымае Мікалай Іваноўскі.

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на заміячэнне пасады (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны наймальнікам:		
п/п	Структурнае падраздзяленне	Пасада
1.	кафедра спецыяльнага фартэпіяна	— дацэнт (1,0 шт. адз.)

спадчына

Беларускаму золату прысвечана

Выстаўка-прэзентацыя «Лён — беларускае золата» адкрылася ў выставачнай зале Гомельскага абласнога цэнтру народнай творчасці.

Экспазіцыя падрыхтавана Кармянскім раённым цэнтрам культуры і адпачынку па выніках штогадовага раённага фесту «Льняная карусель», які ўпершыню ладзіўся ў 2017 годзе пры падтрымцы мясцовай ініцыятывы «Цэнтр рэсурснага забеспячэння фестывалю “Льняная карусель”».

Ідэю ажыццявіла ўстанова «Тэрыторыя развіцця — XXI стагоддзе» ў межах праекта «Садзейнічанне развіццю на мясцовым узроўні ў Рэспубліцы Беларусь», які рэалізуецца Праграмай развіцця ААН.

Тканіна з лёну можа быць як грубай, так і далікатнай, але пры гэтым экалагічная і карысная для здароўя. У нашай краіне да гэтага часу захоўваюцца і прымнажаюцца традыцыі вырошчвання льна і вытворчасці адмысловых ільняных вырабаў: адзення, прадметаў хатняга ўжытку, шматлікіх сувеніраў.

У экспазіцыі прадстаўлены этапы апрацоўкі лёну і аўтарскія работы майстроў: камплекты адзення, ручнікі, сурвэткі, вазы ў тэхніцы «джутавае філігрань», абярэгі, іншыя прадметы побыту і дэкору. Выстаўка адрасавана глядачам усіх узростаў.

Міра ІЎКОВІЧ
Фота прадстаўлена Гомельскім абласным цэнтрам народнай творчасці.

за падзеяй

Жанчына-легенда

Нядаўна ў Гарадоцкім раённым краязнаўчым музеі прайшлі музейныя заняткі «Юныя героі Гарадоцкага раёна — удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны. Надзея Багданава».

Прысутныя пазнаёміліся з жыццём і подзвігамі Надзеі Багданавай — самай юнай удзельніцы Вялікай Айчыннай, якую двойчы прысуджалі да смерці фашысты. Баявыя сябры доўгія гады лічылі, што Надзея Аляксандраўна загінула, нават паставілі ёй помнік...

На заняткі былі запрошаны члены Гарадоцкай раённай арганізацыі Беларускага таварыства інвалідаў, насельнікі аддзялення дзённага знаходжання тэрытарыяльнага цэнтру сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Гарадоцкага раёна.

Сустрэча з жанчынай-легендай надоўга застанеца ў сэрцах і душах усіх, хто браў удзел у музейнай імпрэзе.

Бажэна СТРОК

праекты

Нараджэнне казкі

Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры з 31 жніўня запрашае наведаць літаратурна-мастацкую экспазіцыю «Браты Грым. Жыццё і творчасць», якая стала вынікам супрацоўніцтва музея і Навуковага таварыства братаў Грым у г. Каселі (Германія), паведамліла ва ўстанове.

Браты Грым вядомыя тым, што збіралі паданні, міфы і народныя казкі, якія перапрацавалі ў зборнікі казак. Якаб і Вільгельм Грым не першыя, хто запісваў і апрацоўваў фальклорныя апавяданні, але з іх калекцыі (апошнія прыжыццёвае выданне пабачыла свет у 1857 г. і налічвала 210 казак)

пачынаецца сістэматычнае збіранне «паэзіі народа» — казак, паданняў, легендаў, песень, падкрэслваюць у музеі.

Зборнікі казак братаў Грым сталі класікай і былі перакладзены на шматлікія мовы свету. Яны ўвайшлі ў скарбніцу сусветнай літаратуры, сталі крыніцай натхнення для мноства пісьменнікаў і мастакоў, нагодай для соцень экранізацый. У 2005 годзе «Казкі братаў Грым» унесены ў міжнародны рэестр ЮНЕСКА «Памяць свету».

Часовая літаратурна-мастацкая экспазіцыя «Браты Грым. Жыццё і творчасць» будзе дзейнічаць да 31 кастрычніка.

Іна ЛАЗАРАВА

зваротная сувязь

Гульня ў джын ды іншае

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Віктара Гардзея.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку пісьменніка, публіцыста і журналіста Навума Гальпяровіча з настаўнікам-

краязнаўцам з Барысаўскага раёна Уладзімірам Лайковым.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі раманаў Людмілы Рублеўскай пра авантуры Пранціша Вывіча, у «Радыебібліятэцы» — твор Франсуаза Саган «Крыху сонца ў халоднай вадзе». «Літаратурныя гісторыі» вечарам у выхадныя прапануюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

У межах праграмы «Радыетэатр. Лепшае» ў суботу і нядзельным вечарам

прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам чакае другая частка радыёспектакля «Гульня ў джын» паводле Дональда Кобурна.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Янкі Маўра «ТВТ».

Падрабязны расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by.

29 жніўня 85 гадоў спаўняецца Антону Пракаповічу, майстру мастацкай керамікі.

29 жніўня — 50 гадоў з дня нараджэння Эдуарда Мазько (1970—2011), гісторыка, паэта.

31 жніўня — 170 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Шыманоўскага (1850—1918), этнографа, фалькларыста, педагога.

31 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Янкі (Івана) Казека (1915—2000), крытыка, літаратуразнаўца.

1 верасня — 125 гадоў з дня нараджэння Анісіма Брона (1895—1975), дырыжора, педагога.

1 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Сымона Баранавых (Баранавы) (1900—1942), празаіка.

1 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Андрэя Раеўскага (1910—1993), рэжысёра, акцёра.

1 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Лявонція Доўбуша (1935—2002), графіка, жывапісца, сцэнографа.

1 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Анатоля Майсеенкі (1940—2009), літаратуразнаўца, паэта.

1 верасня 80-гадовы юбілей святкуе Барыс Рэпін, сцэнограф, жывапісец, графік.

2 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Анатоля Шаўні, паэта, перакладчыка, крытыка.

2 верасня 55-годдзе адзначае Святлана Сцепанчук, паэтэса.

2 верасня 60 гадоў спаўняецца Алене Вагінай, пісьменніцы.

2 верасня 70-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Касцяроў, гісторык.

3 верасня 65-годдзе адзначае Павел Іваноў, сцэнарыст, акцёр, пісьменнік.

3 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Барыса Райскага (1915—1993), дырыжора.

3 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Паўла Ткачова (1930—1998), празаіка, літаратуразнаўца, крытыка.

3 верасня 80 гадоў спаўняецца Тамары Сініцы, майстру мастацкага ткацтва.

4 верасня 80-гадовы юбілей святкуе Леанід Юшкевіч, піяніст, педагог.

4 верасня 70-годдзе адзначае Аляксандр Медзьяльцоў, пісьменнік.

«ЛіМ»-люстэрка

Камплект з 60 выданняў перададлі культурна-адукацыйнаму аб'яднанню беларусаў у Ірданіі пры дапамозе Пасольства Беларусі ў Сірыі, перадае БелТА. Кнігі па гісторыі і культуры нашай краіны, мастацкія творы, слоўнікі і кнігі для дзяцей дастаўлены ў межах дабрачыннай акцыі «Аб Беларусі — беларусам замежжа», ініцыятарам якой выступіла Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Камплект сфарміраваны сумесна з Міністэрствам інфармацыі і Прэзідэнцкай бібліятэкай. «Гэта дапамога аб'яднанням беларускай дыяспары ў замежных краінах, а таксама распаўсюджванне інфармацыі аб нашай краіне, папулярызацыя інфармацыйных рэсурсаў, якія адлюстроўваюць багацце беларускай гісторыка-культурнай і прыроднай спадчыны», — расказалі арганізатары.

Фэнтэзі-фолк-праект «Туган Як» групы *Nevrida* стаў пераможцам у намінацыі «Найлепшае музычнае відэа» на другім кінафестывалі *Eurasian Creative Guild Film Festival* у Лондане. Як паведамляе БелТА, на фэст, што праводзіўся з 13 па 19 жніўня, работ падалі прадстаўнікі Беларусі, Казахстана, Італіі, Расіі, Вялікабрытаніі, Ізраіля, ЗША, Катар, Швецыі, Германіі, Ірана, Грузіі, Украіны, Арменіі, Таджыкістана, Узбекістана, Канады і Фінляндыі. Так, глядачы ўбачылі больш чым 200 работ на англійскай мове ў такіх катэгорыях, як дакументальнае, мастацкае і кароткаметражнае кіно, анімацыйны фільм, буктрэйлер, а таксама музычнае відэа і сцэнарый. «Мы рады, што песню “Туган Як” пачулі і ў Лондане. У нашым відэа на прыкладзе трох культур мы паставілі паказач, што ва ўсіх народаў ёсць нешта агульнае — любоў да роднага краю, а таксама тое, што музыка аб'ядноўвае», — падзяліўся ўражаннемі саліст групы *Nevrida* Павел Таіпаў.

Фэстываль кіно паўночных і балтыйскіх краін «Паўночнае ззяненне» сёлета пройдзе анлайн з 21 да 27 верасня, гаворыцца на афіцыйным сайце фэсту. Зараз выдзецца праца па стварэнні новай стрымінгвай платформы для правядзення кінафестывалу, а таксама распрацоўваюцца зручныя інструменты для замовы квіткаў, прагляду стужак і ўдзелу беларускіх і замежных глядачоў у майстар-класах. Традыцыйна ў межах кінафестывалу будуць паказаны гульнявыя і дакументальныя поўнаметражныя (і ўпершыню кароткаметражныя) фільмы са Швецыі, Даніі, Фінляндыі, Ісландыі, Нарвегіі, Літвы, Латвіі і Эстоніі. Каля 20 фільмаў асноўнай праграмы 6-га «Паўночнага ззянення» закрапуць тэмы, сучасныя сёлетняму слогану «Слухаць і чуць». Упершыню фэст прапануе пашыраную праграму маладога беларускага кіно.

Карціны з прыватнай калекцыі за апошнія дзвесце гадоў прадставяць шырокай публіцы, паведамляе РІА «Новости». Падзея звязана з капітальным рамонтам у залах Букінгемскага палаца і неабходнасцю на час перамясціць работы. У выніку частка з іх — каля 65 твораў — будуць прадстаўлены ў Каралеўскай галерэі. Палотны Рэмбранта ван Рэйна, Пітэра Паўля Рубенса, Тыцыяна Вічэліа, Яна Вермеера і многіх іншых з моманту з'яўлення ў калекцыі маглі бачыць толькі афіцыйныя госці або арганізаваныя групы ў летні перыяд. Адну з работ Рэмбранта, якая таксама будзе прадстаўлена на выстаўцы, — «Суднабудульнік і яго жонка» (1663) — эксперты называюць любімай карцінай каралевы Лізаветы II. У цэнтры калекцыі каралеўскай сям'і, якая складаецца з 7 тыс. жывапісных работ, 500 тыс. гравюр і каля 30 тыс. акварэляў і малюнкаў, работы не толькі класікаў, але і творы сучасных мастакоў. Сярод іх — творы Эндзі Уорхала і Аніша Капура. Адкрыццё выстаўкі запланавана на 4 снежня. Мяркуюцца, што яна будзе працаваць да студзеня 2022 года.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Пошукі-вандроўкі па Берасцейскім краі

Рашэнне аб стварэнні краязнаўчага музея ў Брэсце было прынята яшчэ ў 1940 годзе, але адкрыццё, на жаль, не адбылося. Пазней некалькі гадоў ішлі падрыхтоўчыя работы, звязаныя ў тым ліку з выбарам будынка. У 1948 годзе Брэсцкі гарвыканкам вырашыў перадаць пад музей будынак Крыжаў-звіжанскага касцёла, пабудаванага ў 1856 годзе. Зараз, дарэчы, установа размяшчаецца ў будынку, узведзеным у пачатку XX стагоддзя для мясцовага купца Арона Фогеля і ўключаным у зону гістарычнай планіроўкі і забудовы Брэста.

У красавіку 1950 года былі зацверджаны штаты гісторыка-краязнаўчага музея. Затым праводзіўся рамонт пабудовы, створана музейнае абсталяванне, супрацоўнікамі сабрана звыш 200 прадметаў і як вынік арганізавана першая часовая выстаўка. Так пачыналася гісторыя краязнаўчага музея ў Брэсце... А каб стварыць пастаянную экспазіцыю, спатрэбілася яшчэ сем гадоў напружанай працы.

Даты і лічбы

Першы філіял музея быў адкрыты ў 1960 годзе ў Камянецкай вежы — помніку абарончага дойлідства канца XIII стагоддзя. У 1968 годзе пачаліся археалагічныя раскопкі на тэрыторыі Берасцейскага гарадзішча (Шпітальны востраў Брэсцкай крэпасці). Добра захаваныя пабудовы XIII стагоддзя сталі асновай для стварэння новага музейнага аб'екта: у 1982 годзе быў адкрыты «Археалагічны музей "Бярэсце"» — адзіны ў Еўропе музей сярэднявечнага ўсходнеславянскага горада. У 1970—1980-я ў збор пачалі паступаць прадметы музейнага значэння, затрыманых Брэсцкай мытняй пры спробе незаконнага вывазу за мяжу, дзякуючы чаму ў 1989 годзе на аснове гэтых паступленняў адкрыты філіял «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці». Ён размясціўся ў будынку, які з'яўляецца помнікам архітэктуры першай трэці XX стагоддзя. На базе калекцый выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія захоўваюцца ў фондах, створаны яшчэ адзін філіял — мастацкі музей, адкрыты ў 2002 годзе ў Паўднёвай казарме Брэсцкай крэпасці. Яго экспазіцыя прадстаўляе ўвесь перыяд існавання абласной арганізацыі Саюза мастакоў Беларусі.

Між тым у розныя гады дзейнічалі і іншыя філіялы ды асобныя экспазіцыі. Сярод іх — музей партызанскай славы ва ўрочышчы «Хаваншчына», які стаў філіялам

Строі, характэрныя для Столінскага раёна.

раённага гісторыка-краязнаўчага музея ў Івацэвічах, музей гісторыі горада Брэста, цяпер самастойная ўстанова, ды іншыя.

Адной з найбуйнейшых калекцый з'яўляецца археалагічная. Тут прадстаўлены матэрыялы розных гістарычных эпох: ад каменнага веку да сярэднявечча. У нумізматычнай калекцыі захоўваецца больш чым 14 тыс. прадметаў, самыя раннія манеты адносяцца да канца XIV стагоддзя. Больш чым 25 тысяч музейных прадметаў налічвае калекцыя дакументаў. У яе складзе ёсць унікальныя дакументы XVI—XVIII стст. Самы ранні з іх — ліст каралевы Боны Сфорцы, датаваны 1535 годам. Захоўваецца ў зборы пасланне 1782 года апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага з каралеўскай пячаткай і асабістым подпісам караля, а таксама дакументы 1794 года з рэзалюцыяй і аўтографам Тадэвуша Касцюшкі. Дарэчы, у калекцыі баністыкі маюцца банкноты вартасцю 4 і 25 злотых, выпушчаныя ў 1794 годзе паўстанцкім урадам Тадэвуша Касцюшкі.

Усяго ў асноўным фондзе музея сёння налічваецца каля 175 тысяч прадметаў з 23 калекцый, а таксама звыш 56 тысяч — у фондзе навукова-дапаможных матэрыялаў. Многія з цяперашніх экспанатаў набываліся падчас экспедыцый. Тэме знаходак падчас музейных вандровак прысвечана юбілейная выстаўка музея «Па слядах музейных экспедыцый».

Шляхамі этнографіі

За 70 гадоў дзейнасці музея сабрана шмат цікавых і багатых калекцый, бо з моманту ўзнікнення пачалі фарміравацца і яго зборы — у першую чаргу этнаграфічны, бо ён мае краязнаўчы профіль. Таму ў юбілейны год музейшчыкі вырашылі паказаць якраз этнаграфічную калекцыю — менавіта яна дае ўяўленне пра жыццё жыхароў Брэсцкіны мінулых стагоддзяў: чым штодня карысталіся, якую вопратку насілі, чым займаліся... Па словах Вольгі Новікавай, загадчыцы навукова-метадычнага аддзела Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, укладальніцы экспазіцыі, асабліва насычанымі экспедыцыямі сталі 60—70-я гады мінулага стагоддзя. Тады музейшчыкі здзяйснялі вандроўкі штогод. Увогуле ж больш плённым быў перыяд з 1958 па 1990-я гады. Цяпер такія падарожжы ладзяцца радзей, але, тым не менш, калекцыя паўняецца. Апошняя буйная экспедыцыя адбылася ў 2013 годзе ў вёску Альшаны Столінскага раёна. Тры касцюмы, набытыя падчас вандроўкі, упершыню прадстаўлены на выстаўцы «Па слядах

музейных экспедыцый». Яны вельмі не падобныя на строі з іншых рэгіёнаў. «У некаторыя мясціны музейныя супрацоўнікі выяжджалі неаднаразова, — заўважае Вольга Новікава. — Гэта Брэсцкі раён (вёскі Чэрск, Ляплёўка), Іванаўскі і Драгічынскі раёны. У выніку — багатая, паўнаватасная калекцыя традыцыйнага адзення і тканых вырабаў. Этнаграфічнымі экспедыцыямі былі ахоплены ўсе раёны, і немагчыма вылучыць, які з іх найбольш спрыяльны для знаходак. Бо кожны непаўторны. Напэўна, беларускі касцюм, ручнік паўсюдна асацыююцца з нейкім абагульненым вобразам, звязаным з чырвоным і белым колерамі. Насамрэч прадметы з розных рэгіёнаў вобласці не падобныя. Вельмі лёгка можна выявіць, напрыклад, па строі — з Пінскай ён зоны ці з Лунінецкай». Так, у Брэсцкім рэгіёне часам пераважаюць насычаны чорны колер, у Маларыцкім — цяжкавагавы чырвона-бардовы.

«Зала, у якой месціцца выстаўка «Па слядах музейных экспедыцый», не вельмі вялікая. Таму, на жаль, мы не паказалі ўсё, што хацелі і маглі б. Але пастараліся адлюстраваць развіццё розных відаў народнага мастацтва, прадставіўшы найлепшыя прыклады», — распавядае Вольга Новікава.

Так, у экспазіцыю ўвайшло 150 прадметаў. Найярчэйшая частка этнаграфічнай калекцыі — традыцыйны касцюм. Прадстаўлены Маларыцкі, Дамачаўскі, Кобрынскі строі — самыя знакамітыя і адметныя на Брэсцкіне.

Упершыню паказана такая дэталёва касцюма, як жаночая безрукаўка, якая была характэрна для строю далёка не кожнага раёна. Перш-наперш гэта дамачаўскія гарсэты і столінскія кабаты (у залежнасці ад мясцовасці безрукаўкі маюць розныя назвы). «Прадстаўлены ў экспазіцыі і бездзежскі фартушок — узор майстэрства і таленту жанчын Драгічынскага раёна. Бездзежскі фартушок — гэта найтанчэйшае, як карункі, палатно, ювелірная, з вялікім густам выкананая вышыўка ці элементы ткацтва», — падкрэслівае аўтар выстаўкі. У сваю чаргу нельга было не ўключыць у экспазіцыю і прылады ткацтва.

Акрамя гэтага, экспазіцыя дэманструе хатняе начыненне — тое, чым карысталіся штодня. Майстэрства напрацоўвалася стагоддзямі. Выстаўка дазваляе ўбачыць, як пры дапамозе простых інструментаў і прыстасаванняў ствараліся функцыянальныя і эстэтычна вывераныя рэчы. Прадстаўлены прадметы зроблены пераважна ў канцы XIX — першай палове XX стагоддзя.

Завітаўшы ў музей, можна пабачыць сталярныя інструменты і бортныя прылады і прыстасаванні. Напрыклад, калодны

вулей музейныя супрацоўнікі прывезлі з вёскі Аздамічы Столінскага раёна. Упершыню прадстаўлены дымакур, які з'явіўся ў калекцыі музея толькі летась. Яго перадаў жыхар Брэста, сябар музея і вялікі энтузіяст Антон Дацкевіч. Як аспірант Акадэміі навук Беларусі, ён таксама ладзіць экспедыцыі, таму перадае Брэсцкаму абласнаму краязнаўчаму музею некаторыя прадметы. Навінкай для наведвальнікаў музея стане рэканструяваны галаўны ўбор замужніх жанчын — каптур Дамачаўскага строю. Летась яго стварыла мінская майстрыха, старшыня секцыі вышыўкі Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Галіна Рудніцкая. Упершыню прадстаўлена калекцыя сталярных інструментаў: гэблікі, калёўкі, шпунтубелі і г. д.

У музеі можна пабачыць драўляныя кампазіцыі народнага майстра Мікалая Тарасюка, які жыў на Пружаншчыне ў вёсцы Стойлы. Ён вядомы тым, што простым ножыкам з лазы вырэзваў свой дзіўны драўляны народ: вяселле, выгляд сялянскага двара, будаўніцтва хаты — у замалёўках Мікалая Тарасюка прасочваецца жыццё чалавека ад нараджэння да смерці. Прадстаўлены і плеченыя вырабы (разнастайныя кашы, каробкі, сумкі з розных матэрыялаў), вырабы знакамітых ганчарных цэнтраў Брэсцкіны (горад Пружаны, гарадскі пасёлак Ружаны і вёска Гарадная Столінскага раёна).

Гарсэты.

Абавязковым дапаўненнем выстаўкі «Па слядах музейных экспедыцый», якую, дарэчы, можна наведаць да 10 лістапада, сталі фотаздымкі, зробленыя падчас музейных экспедыцый, палявыя дзённікі, а таксама карта з адзначанымі маршрутамі этнографіі-музейшчыкаў.

Юбілейныя мерапрыемствы Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея будуць працягвацца. Ужо запланавана яшчэ адна выстаўка, а таксама II Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Музейныя здабыткі» ў лістападзе.

Югенія ШЫЦЬКА
Фота Святланы САСОННАЙ

Калодны вулей.

«Праз усе дарогі пранясу»

Не паспеў раскрыць свой шматгранны талент паэта, дзіцячага пісьменніка, сатырыка і лібрэтыста адзін з самых адораных беларускіх творцаў, як лічылі Рыгор Бярозкін, Варлен Бечык, Аляксей Зарыцкі і Рыгор Няхай, Алесь Жаўрук.

У канцы 1930-х гадоў Алесь Жаўрук называлі і самым адукаваным беларускім паэтам. Пасля заканчэння Рагачоўскага педагагічнага тэхнікума (паступіў у 1927-м) ён, адзін з нямногіх беларускіх пісьменнікаў, скончыў літаратурны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры імя М. Г. Чарнышэўскага яшчэ ў 1938 годзе і адразу паступіў у аспірантуру АН БССР.

Сапраўднае імя Алесь Жаўрук — Аляксандр Дзмітрыевіч Сінічкін. Яго малая радзіма — горад Сянно Магілёўскай губерні (цяпер Віцебскай вобласці). Тут у сям'і служачага Дзмітрыя Сінічкіна 19 жніўня 1910 года пачаўся жыццёвы шлях А. Жаўрука. Пасля раптоўнай смерці бацькі маці будучага паэта Лізавета Сцяпанавна рабіла ўсё магчымае, каб паставіць дзяцей на ногі і даць ім адукацыю. Дзяцінства і юнацтва Алесь прайшлі ў горадзе Рагачове.

У час вучобы ў школе Алесь Жаўрук пасябраваў з Аляксеем Зарыцкім (удвух яны выдавалі сатырычную газету «Смех і слёзы»). Летам 1926 года 15-гадоваму юнаку хадзілі ў Бабруйск, каб паказаць свае вершы і сумесна напісаную апавесць «Аб чым галасілі варштаты» Міхасю Лынькову. На вялікі жаль, гэты рукапіс не захаваўся. У той жа дзень Алесь Жаўрук і Алесь Зарыцкі сустрэліся з маладым паэтам Міхасём Блісцінавым, які пісаў пад псеўданімам «М. Чаромха», і пазнаёміліся з маладым паэтам Рыгорам Суніцам (братам Міхася Лынькова).

Праз 60 гадоў Аляксей Зарыцкі ўспамінаў: «Я моцна дружыў з Шурам. З чарцвёртага класа мы вучыліся разам, сядзелі на адной парце, і рэдка выпадаў такі дзень, калі ён не заходзіў да мяне альбо я да яго. На маіх вачах ён паволі набіраў моцы як паэт, спрабуючы свае сілы то ў агульнай школьнай сценгазеце, то ў гумарыстычнай газеце «Смех і слёзы», якую мы з ім выдавалі ўдвух і з дазволу педагагічнага савета вывешвалі ў нашым класе. У 1926 годзе, калі мы ўжо вучыліся ў васьмым класе, Шура Сінічкін пачаў друкаваць свае вершы ў абласной газеце «Магілёўскі селянін» і бабруйскай акруговай газеце «Камуніст», а пазней — у літаратурным дадатку да яе «Вясна», стаўшы Алесем Жаўруком, самым вядомым з тагачасных рагачоўскіх паэтаў. Помню гарачыя спрэчкі на сходах вялікага літаратурнага гуртка, што арганізавана пры другой рагачоўскай школе» («Голас з далёкіх дзён вясны» // Жаўрук А. Крывёю сэрца: вершы, паэмы, успаміны пра паэта).

Пасля заканчэння Рагачоўскага педагагічнага тэхнікума ў 1930-х гадах Алесь Жаўрук працаваў выкладчыкам на рабфаку ў Соснах, у вядомым на ўсю рэспубліку саўгасе «10-годдзе БССР» Любанскага раёна. Там ён сустракаўся з Янкам Купалам, Платонам Галавачом, Уладзімірам Хадыкам, якіх з'яднала любанская зямля. Ён і яе людзям паэт прысвяціў шмат вершаў, якія былі змешчаны ў кнігах «Ручаіны» (Мінск, 1936) і «Дняпро выходзіць з берагоў» (Мінск, 1938).

У верасні 1939 года Алесь Жаўрук ажаніўся са сваёй аднакурсніцай Лідзіяй Мікалаеўнай, якая ў той час была аспіранткай кафедры германскай філагіі Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры імя М. Г. Чарнышэўскага. На сціплым вясельным вечары прысутнічалі Аркадзь Куляшоў з жонкай Аксанай. З А. Куляшовым Алесь сябраваў. Зімой, у пачатку 1939 года, калі ездзіў у Мінск па выдавецкіх справах, ён спыняўся ў яго.

У 1939 годзе А. Жаўрук быў прызваны ў Чырвоную Армію і стаў літсу-

Алесь Жаўрук з жонкай Лідзіяй Мікалаеўнай.

працоўнікам і карэктарам дывізіянай газеты ў Магілёве, а потым — ваенным карэспандэнтам у Белградзе і Арле, у газеце ваеннай акругі.

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны палітрук Сінічкін ужо знаходзіўся на фронце, у армейскай газеце непадалёк ад Смаленска.

У 1941 годзе, калі ішлі баі пад Масквой, на старонках «Комсомольской правды» было надрукавана некалькі вершаў, дзе стаяў подпіс: «Політрук А. Сінічкін». То былі вершы Алесь Жаўрука.

Так здарылася, што Аляксандр Дзмітрыевіч у якасці карэспандэнта газеты 62-й арміі «На заштуту Родины» стаў удзельнікам абароны Сталінграда. 62-я армія Паўднёва-Усходняга фронту, якой у жніўні 1942 года камандаваў ураджэнец вёскі Каменная Брэсцкага раёна Брэсцкай вобласці генерал-лейтэнант Антон Лапацін, у час Сталінградскай бітвы стала самай легендарнай арміяй у складзе Чырвонай Арміі. Адным з першых летапісцаў гэтай бітвы стаў Алесь Жаўрук.

Пачаткам літаратурнай дзейнасці Алесь Жаўрука трэба лічыць 1926 год, калі яго вершы былі апублікаваны ў газеце «Магілёўскі селянін» і бабруйскай акруговай газеце «Камуніст». Першая публікацыя пакуль не выяўлена. Пазней вершы Алесь Дзмітрыевіча друкаваліся ў літаратурным дадатку да газеты «Камуніст» — «Вясне».

Аналізуючы творчую спадчыну А. Жаўрука, асабліва ў зборніках «Ручаіны» (1936) і «Дняпро выходзіць з берагоў» (1938), адчуваеш аптымістычны пафас, рамантыку працоўных будняў, эстэтычную завершанасць думак паэта.

Літаратуразнаўцы А. С. Гурская і В. У. Ярац далі наступную аб'ектыўную і справядлівую ацэнку творчасці Алесь Жаўрука: «Яго творам уласцівы яснасць думкі і пачуцця, сталасць зместу, эстэтычная завершанасць. У іх адлюстравалася ўспрыняцце свету тым пакаленнем, якому выпала адчуць пафас першых пяцігодкаў і стаць у суровы ваенны час на абарону незалежнасці сваёй Айчыны».

Аляксандр Дзмітрыевіч да Вялікай Айчыннай вайны быў добра вядомы і як таленавіты і арыгінальны дзіцячы пісьменнік. У суаўтарстве з паэтам Андрэем Ушаковым Алесь Жаўрук публікаваў вершы, казкі, паэмы для дзяцей: «Пра майго таварыша» (1939), «Пра слаўных папанінцаў нашага дзетсада» (1939) і «Пра муху Буркуху і дзяўчыну Гразнуху», «Шпакі» і іншыя. У 1950 годзе выйшаў зборнік «Пра майго катка» (суаўтар А. Ушакоў).

Беларускія літаратуразнаўцы, разглядаючы і характарызуючы творчую спадчыну Алесь Жаўрука, падкрэсліваюць, што найбольш значным яго творам з'яўляецца паэма, а дакладней гвадарамская апавесць, пад назвай «Крывёю сэрца» (1937), якая была прысвечана грамадзянскай вайне ў Іспаніі. Гэтую паэму прыхільна сустралі чытачы і крытыкі. Яна ацэнена як найлепшы твор паэта.

Адной з гераінь гэтай паэмы з'яўляецца маладая мадрыдская мадыстка Франсіска, якая праявіла ў баях з іспанскімі фашыстамі велізарную мужнасць і адвагу. Разам са сваім каханым матросам Хазэ яна ідзе на фронт, каб бараніць рэспубліку ад фашыстаў. Ёй прысвечаны наступныя радкі гэтай паэмы:

*Ты ўсё зрабіла для Мадрыда,
І зараз не твая віна.*

*Дарма, што зноў Франко найміты
Лавінай рушаць на цябе.*

Шчэ ністале:

*Шэсць куль бандытам
І толькі сёму сабе...*

Падае ад варожай кулі Хазэ. Да апошняга патрона змагаецца Франсіска. Яна трапляе ў палон да фалангістаў і гіне пакутніцкай смерцю, не выдаўшы фашыстам сваіх сяброў.

Твор напісаны энергічным вершам, у якім адчуваецца подых героікі тых дзён. Жаўруку ўдалося стварыць жывы, запамінальны вобраз Франсіска, намалаваўшы яго простымі выразнымі і арыгінальнымі сродкамі.

Шматграннасць таленту А. Жаўрука пацвярджае той факт, што ён быў суаўтарам лібрэта першай беларускай оперы для дзяцей «Зарэчны барок» (разам з А. Ушаковым), якая была пастаўлена ў 1940 годзе.

Загінуў Алесь Жаўрук падчас Сталінградскай бітвы. Адзін з баявых таварышаў паэта, які працаваў з ім у рэдакцыі газеты слаўтай 62-й арміі, расказаў пасля вайны, што ўсе вельмі любілі Аляксандра за яго спакой і вытрымку ў самыя цяжкія хвіліны, за яго нястомнасць у працы. Аднаго разу, у час налёту нямецкіх бамбардзіроўшчыкаў, Сінічкін застаўся ў доме, дзе знаходзілася рэдакцыя, бо трэба было дыктаваць машыністцы артыкул. Каля дома разарвалася бомба. Дом загарэўся, машыністку параніла. Жаўрук вынес яе на двор. Пачаў рабіць перавязку, але яго самога цяжка параніла асколкам іншай бомбы. Шпіталь, дзе ляжаў Аляксандр Сінічкін, вывозілі са Сталінграда на баржах. Варожыя лётчыкі пачалі іх бамбіць, нягледзячы на тое, што на баржах былі сцягі з чырвонымі крыжамі.

Пры эвакуацыі шпітала на другі бераг ракі Волгі нямецкая бомба трапіла ў баржу, на якой знаходзіўся А. Сінічкін. Так 23 жніўня 1942 года загінуў Алесь Жаўрук. Яму толькі споўнілася 32 гады, толькі пачыналі па-сапраўднаму праяўляцца яго паэтычныя здольнасці.

Раніцай таго дня ён атрымаў ліст ад жонкі з радаснай весткай аб нараджэнні сына і нават паспеў адказаць ёй: «Ну, дзякую табе, вялікі дзякуй табе за сына. Толькі атрымаў твой ліст, перачытаў яго некалькі разоў. Вось радасць якая, што ўсё адбылося добра. Даражэнькая мая, глядзі беражы цяпер сыночка. Ён мне, як і ты, даражэй за ўсіх на свеце, як бы я хацеў зараз быць разам з вамі, расцалаваць вас!..»

Эмануіл ЮФЕ

Аляксей Зарыцкі пра Алесь Жаўрука

«Лепшае з таго, што было напісана Жаўруком, і сёння жыве, хвалюе чытачоў.

Паўстае пытанне — як жыве і чым хвалюе? Адказаць на гэтае пытанне не так лёгка і проста. Асноўныя тэмы паэзіі Жаўрука — дружба, любоў, пафас першых пяцігодкаў, грамадзянская вайна ў Іспаніі, любасць да бацькоўскага краю, адданасць Радзіме і вера ў нашу перамогу былі асноўнымі тэмамі і шмат якіх іншых паэтаў-сучаснікаў. Але ў першых вершах Жаўрука ёсць тая шчырасць, тая свежасць, той малоды, нічым не азмрочаны аптымізм, якія і сёння, нягледзячы на больш чым паўвекавую адлегласць у часе, не даюць радкам паэта прывянуць. Менавіта ў творчасці Жаўрука выразна заявіла пра сябе гэтая адметная рыса тагачаснай паэзіі наогул. Што ж, час быў такі, калі маладосць паэтаў і самой нашай паэзіі супала з маладосцю Краіны Саветаў, калі шмат якія мары і мэты не здаваліся далёкімі і цяжкадасягальнымі...

Паэтычнае раскрыццё ўнутранага свету чалавека, глыбіня паэтычнага пранікнення ў сутнасць жыцця, цэплыня і пачуццё — вось, напэўна, тое, што перш за ўсё трэба яшчэ, каб надаць вершаваным радкам большую трываласць і паўнакроўнасць. Як добра гэта адчуваеш, калі чытаеш нізку, на маю думку, лепшых вершаў Жаўрука «Рагачоўскі сшытак». Са шчырым замілаваннем раскрывае ў ім паэт цэльны свет самых заповітных чалавечых пачуццяў: тут і сум расставання з бацькоўскім краем, і любоў да яго і да маці, вобраз якой так кранальна вымалёўваецца ў працуючых радках паэта, дзе гаворыцца пра тое, як матуля выпраўляла сына ў дарогу:

*...З самым дарагім, што ў свеце маю,
Гэтую гарачую слязу
Я глыбока ў сэрцы захаваю,
Праз усе дарогі пранясу.*

Паўтараючы гэтыя радкі, я прыгадваю хатку на Мельнічнай вуліцы і сірочае дзяцінства майго друга. Цяжка было яму, але малады паэт здолеў узняцца над нягодамі ўласнага сіроцтва і ў меру сваіх здольнасцей чыстым і свежым голасам уславіць вясну нашай краіны. А яшчэ ў маёй свядомасці вобраз Жаўрука непарыўна спалучаецца з лёсам мужана паэта-ваіна, які паўпаў пад Сталінградам. Вось, мяркую я, тыя крыніцы, якія жывяць радкі паэта, робячы іх паважнымі і патрэбнымі і сёння.

У 1975 годзе мне давялося пабываць у Сталінградзе...

Праз некалькі год, прыгадваючы гэтую паездку па Волзе, я запісаў невялікі верш «Волжская чайка», прысвечаны Жаўруку».

*Пра бітвы і стэп, Волга,
мне раскажы,
Дзе нашы байцы пахаваны.
Тут недзе ў салдацкай магіле ляжыць
Зямляк мой, таварыш адданы.*

*Мы разам калісь над вясковым
Дняпром
Юнацкую песцілі песню.
Яна трапяткім нас кранала крылом,
Бывала, пры ўзлёце, Алесю.*

*І чайка трапеча,
трывожна трыміць,
Няма ёй, крылатай, спакою.
А мо гэта, дружа, ляціць і ляціць
Душа твая следам за мною?»*

«Чаго баяцца? Адпусці свой страх!»

Незабыўнае і незваротнае

Расповед Людмілы Рублеўскай, як і заўжды, пачынаецца інтрыгоўна. Аўтар па-майстэрску авалодвае ўвагай чытача, з першых старонак ствараючы напругу, якая паступова ўзмацняецца... «Авантуры Вырвіча, Лёдніка і Чорнай Меланхоліі» — шостая кніга серыі «Вырвічыды» — распачынае жнівеньскі нумар «Полымя».

(нізка «#Вершы пра яе»). Па-першае, рытмы ў большасці вершаў быццам падкрэсліваюць псіхалагічны стан надрыву лірычнага героя. Па-другое, адметная рыфмоўка: дзесьці кальцавая ў пяцірадковых строфах, дзесьці паўтараецца апошняе слова ў страфе, што ўзмацняе сэнс. Імпануе, што ўвогуле паэтэса ставіцца да рыфмы спакойна, не ахвяруючы на яе карысць сэнсам і не ствараючы «пустыя» радкі і словы. Па-трэцяе, універсальнасць ад першага да апошняга твора. Для кагосяці галоўным у вершах будзе каханне, а хтосьці ўбачыць у вобразе «яе» свабоду:

*Як такую кахаць наогул? Як можна
яе, спаткаўшы, не пакахаць?!
Быў бы муслімам,
у ейны гонар бы абвясціў джыхад...
Зараз думаеш, пэўна,
што я вар'ят... Няхай!
Толькі пабачыш яе... І болей ты
ў галаве сваёй — не жыхар!*

Вобраз трансфармуецца, сталее на працягу ад верша да верша і набывае «спеласць» у заключным:

*Яна кліча цябе, за кожнаю
павароткай, за тысячамі дзвярэй,
З ёю магчыма ўсё, галоўнае —
не спыняцца, імчаць, гарэць!
Потым свабода глядзіць на цябе
вачыма сына альбо дачкі.
І межы тваёй свабоды —
на даўжыні рукі,
Бо ты цяпер — супер-волат
і Дзед Мароз.
Свабода — вяртанне дадому
з усіх дарог...*

Філасофскі пошук па-ранейшаму галоўны ў лірыцы Алесь Камоцкага (падборка «Жыццё — гэта сёння»). Творы меладычныя, своеасабліва-рытмічныя, пэўна, і прызначаны галоўным чынам для выканання пад музыку. Лірычны герой заняты спасціжэннем сутнасці свету і сябе ў ім, і ўсё, што з ім адбываецца, — ні мэта, ні сродак, а траекторыя бясконцага самапаглыблення ў мора без дна, якім і з'яўляецца ён сам.

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць з творчасцю ўкраінскай паэты Галіны Кірпы (нізку вершаў «Напярэмы» перастварыў па-беларуску Сяргей Панізьнік) і казахскай пісьменніцы Рэны Жуманавай (апавяданне «Памылка памяці» пераклала з рускай мовы на родную Арына Гардзеі). Сюжэт апавядання прымушае задумацца пра тое, што ёсць насамрэч геройства ды як лёгка можна памяняць месцамі гэтае паняцце з баялівасцю, усёдазволенасцю, праданасцю.

Яна БУДОВІЧ

Найбольш цікавая частка «Нёмана», як бы ні было сумна, — твор чалавека, які даўно пайшоў з жыцця. Маю на ўвазе аўтабіяграфічную аповесць Зінаіды Бандарынай «Незабыўнае дзяцінства» (з прадмовай Аксаны Данільчык). Беларуская паэтэса, празаік, перакладчыца, вядомая яшчэ і тым, што прысвяціла частку свайго жыцця і творчасці асобе Янкі Купалы, расказвае ў аповесці пра шлях, які прайшла гераіня, перш чым трапіць у Панфілаўскую дывізію.

Прычым прынцыпова важная кожная дэталі, бо прадвызначае лёс: гэта і служба бацькі ў царскай арміі, і шматлікія пераезды падчас Першай сусветнай вайны, і фінансавае становішча сям'і... Але ўражвае не столькі сацыяльны, колькі псіхалагічны бок аповесці, і асабліва яе меладычны пачатак, прысвечаны раньняму дзяцінству. Наколькі адзіночым можа быць дзіця, калі яно піша «ліст» на вайну не бацьку, а яго дзеншчыку, які ў свой час быў за няньку? «Рана, надзвычай рана, з пяці-чатырох гадоў, а то і яшчэ раней, пачынаецца наша духоўнае фарміраванне», — кажа з вышыні ўзросту гераіня: ці то з сумам, ці то з горыччу, ці то са шкадаваннем.

Друкуюцца ў «Нёмане» тры апавяданні Уладзіміра Самойлава з цыкла «Мае светлыя паляванні з бацькам» («Мои светлые охоты с отцом»), якія па стылі нагадваюць дарожныя нататкі журналіста. Герой мала распавядае пра сябе, яго намер — адлюстраваць сутнасць пошукаў, пагоні, лоўлі звера, расказаць пра паляўнічага як прадстаўніка суполкі, для якой такая дзейнасць не самамэта. У якасці эпіграфу выкарыстана выказванне Івана Сяргеевіча Тургенева: «Ён паляўнічы, значыць — добры чалавек». З аўтарам, які заручыўся падтрымкай класіка, спрачацца складана. Хаця і хочацца...

Заканчваецца праявіная частка дзвюма навіламі «Птушкі» Цімафея Лікумовіча. Першая — квінтэсэнцыя настальгіі па радзіме, юнацтве, стваральнай працы, цягі да якой па незразумелай прычыне не хапае героя ў эміграцыі. Другі твор амаль адразу выдае прыкладны ўзрост аўтара, які не здольны ўспрымаць натуральную шматграннасць чалавека. Заўважанае героём на адной з плошчаў Чыкага вылілася ў даволі катэгарычныя высновы, што ў асноўным тычацца жанчын: «А вось з'яўляюцца дзяўчаты ў дзіравых з усіх

бакоў джынсах, лічачы гэта крыкам моды, хаця выглядаюць проста абдранцамі. Яшчэ можна разглядзець на чыйсьці спіне ці руках такую таўціроўку, што здзіўляешся фантазіі таго, хто яе рабіў, і дурасці таго, хто дазволіў падобным чынам здэкавацца са свайго цела. Часам і зусім трапляюцца выключныя экзэмпляры роду чалавечага...» — і пералік працягваецца. Падаецца, што аўтар з Беларусі, які жыве ў ЗША, мог бы прапанаваць для абмеркавання крыху іншыя тэмы.

Істотна паляпшаюць настрой лірычныя вершы Віктара Гардзея (друкуюцца пад агульнай назвай «Калінавы мост» у перакладзе на рускую мову Ізяслава Катлярова). Не перагружаныя ні грувасткімі тропамі, ні патаемнымі сэнсамі, яны натхняюць на роздумы і летуценні.

Рэлігійнымі матывамі прасякнута нізка вершаў Анатоля Андрэева «Падзенне ўвось», плён разваг якога — у радках верша з красамоўнай назвай «Вынікі»:

*С тех пор я не знаю покоя:
Зачем мне дарована жизнь?
Её бы на дело благое
С молитвою мне положить.*

Прыкметна вылучаецца ў падборцы верш «Геній», дзе крыху падае градус пафасу і метафары становіцца больш «зямнымі», але іх вартасць пры гэтым не губляецца.

Супрацьлеглая па настроі, поўная радасці і святла інтымная лірыка Міхася Пазнякова «І поўніцца пачуццём радок...» («И полнится чувством строка» — пераклад на рускую мову Міхаіла Куляша). Цікавы дыялог паміж сабой складаюць папярэдне згаданы твор Анатоля Андрэева і верш «Паэтам» Міхася Пазнякова. З імпэтам паэт прамаўляе:

*Мы мчмыся — никто не догонит
Успешных, уверенных нас.
Как тени, крылатые кони
Несут на желанный Парнас.*

Завяршаецца мастацкая частка вершамі намінантаў Міжнароднага літаратурнага конкурсу «Нашай Перамозе — 75!» Саюза пісьменнікаў Беларусі. Падборку «Каб ведалі і помнілі мы» («Чтобы знали и помнили мы») склалі творы Міхася Пазнякова, Тамары Красновай-Гусачэнкі, Алены Зубковай, Альберта Нурдзінава і Дзмітрыя Юртаева.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Прыцягальныя, свабодалюбівыя, інтэртэкстуальныя

Жнівеньская «Малодосць» і па частцы паэзіі, і па частцы прозы складаецца выключна з перакладаў з украінскай мовы. Адрозніваецца ў вочы тое, наколькі сучасная ўкраінская паэзія з боку ці то сусветна культурных, ці то свядомасна пазааўтарскіх уплываў незалежная. Калі параўноўваць з беларускай паэзіяй, то, па-першае, украінская не так актыўна спадзяецца на рознага кшталту культурныя коды, а, па-другое, мае моцную нарatywную эгалію, якая дазваляе пазбягаць залішняй паэтычнасці і пісаць не столькі мастацкімі канструкцыямі мовы, колькі мастацкім патэнцыялам звычайнага вока, застаючыся пры гэтым у межах мовы немастацкай.

Тыя рэдкія аўтары, якія звяртаюцца да выкарыстання сюжэтастваральнага інтэртэксту, ужываюць настолькі распаўсюджаныя гісторыі (ад улюбёнай інфантаільнымі сеткавымі паэтамі кэ-ралаўскай Алісы да надлітаратурных Рамэа і Джульеты (якія аказіянальна ўключаюць у сабе больш дробных герояў) і да надкультурных хрысціянскіх матываў), што яны праз сваю зношанасць і частату ўжывання ў пазамастацкіх кантэкстах у некаторай ступені нават перастаюць быць інтэртэкстуальнымі. Але нават без гэтай інштатэкставай магіі ўкраінцам удаецца заставацца прыцягальнымі за кошт на-ступнай сваёй асаблівасці.

Найлепшыя з прыведзеных у часопісе тэкстаў — тыя, якія свабодна перацякаюць ад аўтарскіх наратываў да мыслення і псіхалагізму, і наадварот.

Загадкавым чынам у паэтаў з Украіны атрымліваецца захоўваць напружанне ўласных персаналій — і гаворка тут не пра аўтарскія стылі і нейкія адметныя літаратурныя прыёмы, а менавіта пра ўпэўненасць у каштоўнасці ўласных жыццёвых і думкавых калізій. Трэба быць у вядомай ступені разняволеным (а ў нечым нават і нарцысічным), каб не стрымлівацца аніякімі літаратурнымі і ўсімі астатнімі кантэкстамі, а замест гэтага проста расказаваць сваю гісторыю. Украінцы спраўляюцца з гэтым выдатна.

У пэўным сэнсе надрукаваны пласт паэтаў вельмі лёгка падзяляецца па гендарных прыкметах, хаця адбываецца гэта не надта і стэрэатыпна.

Тэксты, напісаныя мужчынамі, больш гучныя, востраслоўныя, болей арыентуюцца на рытарычна-афарыстычныя сферы пісьма. Тэксты жанчын больш эгацэнтрычныя і сугестыўныя, іх сюжэты не столькі будуцца вакол канкрэтных сэнсавых стрыжняў, колькі фарміруюцца «на хаду».

Калі ж крыху засяродзіцца на ўкраінскай прозе, тая таксама працуе па не самых трывяльных тэндэнцыях. Самай яскравай лініяй паўстае сумяшчэнне казачных і рэалістычных пластоў, дзесьці з ухілам да аднаго, дзесьці — да другога. Не скажаць, што за такім спалучэннем хаваецца нешта новае, але чыт-во пры гэтым атрымліваецца зусім не нуднае.

Данііл ЛЫСЕНКА

Акліканне сэрцаў

Зборнік паэзіі «Тая самая сіла» («Та самая сила») з'яўляецца трэцім па ліку ў творчай скарбонцы паэтэсы Любові Красеўскай. Ён уключае як раннія, так і больш познія вершы, працягтыя пачуццёва-эмацыянальнай узнёсласцю і глыбокай філасофіяй жыцця.

Любоў Красеўская — рэдкі чалавек, які мае дзве радзімы. Продкі яе былі з Беларусі, сама паэтэса нарадзілася ў Сібіры, у Краснаярскім краі, а ў 1989 годзе пераехала ў Брэст, дзе сёння жыве і працуе. Любоў Мікалаеўна з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі і Расіі. Яе вершы перакладзены на беларускую, польскую, балгарскую, сербскую і італьянскую мовы і публікуюцца ў газетах і літаратурна-мастацкіх часопісах Расіі, Беларусі і Польшчы. Любоў Мікалаеўна — асоба шматгранная, свой лёс і шырокасць душы яна адлюстроўвае ў паэзіі:

*Судить не стоит по одной строке —
Я в ней не вся, а только мыслей сгустки.
Пою на белорусском языке,
А думаю... а думаю — по-русски.*

Назва зборніка вельмі сімвалічная. Нездарма паэтэсу назвалі ў гонар той самай сілы — Любові. Уся творчасць аўтара поўніцца любоўю да чалавека, прыроды, радзімы, жыцця. Зборнік складаецца з чатырох раздзелаў: «Камяні перашкод», «Акліканне сэрцаў», «Простае правіла», «Радзіма і любоў». Асабліва выразна ў вершах прасочваецца лінія кахання ў розных яго праявах. Інтымная лірыка Любові Красеўскай надзвычай меладыйная. Вось як выказалася кіраўнік народнага ансамбля эстраднай музыкі «Экспромт» Таццяна Калтынаева, якая напісала на вершы Любові Мікалаеўны музыку: «Я ў захапленні ад яе творчасці. Вершы, якія яна піша, вельмі глыбокія,

лёгка, зразумелыя, даступныя. На іх лёгка пісаць музыку, таму што яны вельмі лірычныя.

У зборніку «Тая самая сіла» пасля кожнага раздзела аўтар і складальнікі пакідаюць чыстую старонку. Напэўна, чыстыя старонкі адведзены чытачу на рэфлексію. Хаця раздзелы зборніка больш фармальныя, бо ўсе вершы аб'яднаны агульнай ідэяй усёмагутнасці сілы любові, час на абдумванне проста неабходны. Апошні раздзел зборніка ўключае яшчэ і паэму «Тая самая сіла», якой тлумачыцца, чаму каханне для Любові Красеўскай з'яўляецца грунтам яе паэтычнага мыслення. Праз паэму ў выглядзе дзённікавых запісаў паэтэса падзялілася з чытачом патаемнай, шчырай і драматычнай гісторыяй, якая пакінула глыбокі след у яе жыцці і творчасці.

Любоў Красеўская — вялікі аматар падарожжаў. У самалёце за сваё жыццё яна правяла больш чым месяц, амаль столькі ж — на вадзе. У якіх бы краінах паэтэса ні была, вяртаецца заўсёды з вершамі, у якіх дзеліцца ўражаннямі:

*Опять меняю города.
Меняю гнев — на милость.
Сибирской кошкой сюда,
На край земли, явилась.*

Вельмі шчыра, душэўна і маляўніча Любоў Красеўская апісвае сваё захапленне і любоў да Беларусі ў вершы «Белая русь»:

*К тебе, моя спокойная красавица,
Спешу вернуться отовсюду я.
Здесь лебеди зимой в реке купаются,
Пьют летом воду зубры из ручья.*

Краіну аўтар параўноўвае з маці, якая даруе і прымае сваё дзіця ў розных жыццёвых абставінах:

*Когда тебя своей коснулась драмой,
(За всё платила дорогой ценой) —
Ты обняла не мачехою — мамою.
Укрыла в холод, защитила в зной...*

Не менш пачуццёва і замілавана паэтэса апісвае сваю другую радзіму, Расію, у вершах «Край сibirскі», «З успамінаў дзяцінства», «Стэпавыя матывы» і інш. Творы пра радзіму напісаны на эмацыянальна-ўзвышанай хвалі. Адлюстраваны ў іх успаміны з дзяцінства, маляўнічыя апісанні краявідаў, смутак па родным адкрываюць чытачу глыбокі свет пачуццяў, адухоўленую паяднанасць лірычнага героя з радзімай свайго дзяцінства, з прыродай, з тым, што надае глыбінны сэнс жыццю:

*Покинула в одночасье
Тайги заповедный кров.
Не знала: нужны для счастья
Родина и любовь.*

Лірыка Любові Красеўскай простая і зразумелая. Здаецца, што вершы ідэнтычна дубліруюць і адлюстроўваюць стан душы паэтэсы ў любы момант жыцця. У іх небагата яркіх метафар,

эпітэтаў, непаўторных параўнанняў. Сэнс і ідэя — на паверхні. Аднак вершы Любові Красеўскай уяўляюць сабой удалы эксперымент у плане формы. Паэтэса часта заключае вершы ў кальцавую кампазіцыю, выкарыстоўвае паўторы ламаны радок, парцэляцыю, спалучае мужчынскую і жаночую рыфму, ужывае нямецкую і польскую мовы. Аўтар спрабуе надаць творам завершанасць. Але большасць вершаў усё ж такі адлюстроўваюць пошук адказаў на хвалюючыя пытанні. Пра гэта сведчыць выкарыстанне шматлікіх дэялогаў, зваротаў, пытанняў, шматкроп'яў, што пакідае адчуванне незавершанасці думкі.

У паэзіі Любові Красеўскай прасочваюцца біблейскія матывы. Так, вершы «Пакаянне», «21 ліпеня», «Камяні перашкод» таксама адлюстроўваюць пошук адказаў на важныя пытанні жыцця. У іх мае месца суцяшэнне, паратунак, вера ў лепшае. Змест многіх вершаў Любові Красеўскай вызначае філасофска-маральная паглыбленасць. Аўтар сваім прыкладам даводзіць, што чалавеку важна несці ў душы святло, часцей звяртацца да Бога:

*Я не клянусь, я не клянусь,
А просто принимаю муки.
И дальше неба — в вышину
К Нему протягиваю руки.*

Зборнік «Тая самая сіла» напоўнены духоўнымі пошукамі, філасофскім роздумам і лірычным усплёскам пачуццяў Любові Красеўскай. Аўтар з эмацыянальнай і экспрэсіўнай вобразнасцю, тонкім лірызмам, глыбокай пранікнёнасцю перадае красу кахання, радасць і боль любоўных пачуццяў. Пошук арыгінальных форм вершаскладання, шчырае адлюстраванне ў вершах усіх рухаў душы робяць паэзію Л. Красеўскай адметнай і непаўторнай.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Не менш чым трыццаць гадоў каля пліты

Калі глядзець глабальна, то існуюць два тыпы пісьменнікаў: тыя, хто натхняецца сваім досведам, сваёй рэальнасцю, апяваючы, крытыкуючы або змяняючы яе ў творах, і тыя, хто выбірае выдуманую падзею або цэлыя сусветы. Зразумела, што ў другім выпадку нават самыя смелыя фантазіі не будуць беспадстаўнымі: аўтар так ці інакш звяртаецца да свайго жыццёвага або чытацкага досведу, можа, нават падсвядома, каб хаця б зразумець, як рабіць яму не варта. Месца рэальнасці ў мастацкім тэксце — увогуле нагода для вялікага разважання, але зараз гаворка пойдзе не пра агульную чалавечую рэальнасць, а менавіта пра выкарыстанне асабістага. Насамрэч гэты момант абсалютна не залежыць ад жанру, у якім працуе творца, — толькі ад яго ўласнага метаду і перакананняў.

У зборніку Зараславы Камінскай «Калядны стол» («Галіяфы», 2019) рэальнасць і асабісты досвед — агульны комплекс, які стварае канцэпцыйную кнігу. Да назвы далучана адзнака «Некулінарная кніга». Выкарыстоўваючы ежу як шматгранны сімвал, пісьменніца распавядае гісторыі з асабістага жыцця. Большая частка гэтых гісторый аўтабіяграфічная. Але аўтарка ідзе далей за стварэнне кулінарнай аўтабіяграфіі: па некаторых момантах становіцца зразумела, што «Калядны стол» цалкам можна ўспрымаць як накіды да канцэптуальнай сямейнай сагі.

Ідэя раскажыць гісторыю праз сімвалізм чагосьці побытавага, у прыватнасці ежы, далёка не новая. Тут найперш прыгадваецца кніга французскай пісьменніцы Мюрыэль Барберы пад назвай «Ласунак», якая выйшла ў 2000 годзе. Яе змест, падобна да кнігі Зараславы Камінскай, нагадвае меню або спіс пакупака, а кожная гісторыя адпраўляе чытача ў пэўны момант жыцця старога рэстараннага крытыка. Паміраючы, ён асэнсоўвае ўсё свой шлях і сэнс працы, намагаючыся згадаць адзіны непаўторны смак у яго жыцці. Праходзячы праз усе смакі — ад дзяцінства да сталасці, — чытач назірае за трансфармацыяй характару героя.

Нягледзячы на падабенства канцэпцый, раскрыццё тэмы ў Зараславы Камінскай аказваецца кардынальна

адрозным. Хаця б таму, што расказаныя ёй гісторыі значна больш блізкія для аўтаркі. На першы погляд «Калядны стол» падаецца зборнікам мільх кароткіх гісторый, цесна звязаных сямейнай тэмай.

Гэтую спрыяе атмасфера Каляд, якая зноў і зноў узнікае ў шэрагу тэкстаў кнігі. Але атрымліваецца і наадварот: атмасферы каляднасці дадае сямейнасць кожнай гісторыі. Часцей за ўсё падзеі падаюцца праз погляд дзіцяці, прычым гэты погляд аказваецца шматслойным: дарослыя раскажваюць дзіцяці эпізоды са свайго дзяцінства. Ідэальна ўпісваючыся ў тэму Каляд, у тэксты ўмешваецца тэма смерці. Дзяцінства і смерць у гэтых тэкстах у цэлым паняцці даволі блізкія. Адным з ракурсаў для такіх няпростых разважанняў становіцца трагічнае мінулае краіны — часы Вялікай Айчыннай вайны.

Нягледзячы на тое, што чакаеш ад такой прозы і, адпаведна, бачыш фіксацыю на дэталіх паўсядзённасці, чым глыбей ідзеш, тым больш разумееш: паўсядзённасць паўстае тут толькі мімалётным фонам. Адзінае, на чым сапраўды фіксуецца погляд аўтаркі, — гэта тое, што надае эмацыянальную характарыстыку. У прыватнасці, ежа — нагода для такіх сітуацый, але сюжэтастваральнымі выяўляюцца менавіта эмоцыі.

За кошт пераскоквання паміж успамінамі, думкамі і рэчаіснасцю або наўмыснага погляду збоку дзеянне ў многіх тэкстах кнігі завясае ў памежнай прасторы і міжчасці. Гэтае адчуванне перадаецца і чытачам. Спрыяе стылістыка тэкстаў: пісьменніца выкарыстоўвае алегарычныя, ледзь не казачныя, вобразы. У прызічных тэкстах прасочваецца асаблівы медытатывны рытм.

Але пры агульным спакойным настроі некаторыя тэксты, пераважна тыя, што адносяцца да «сямейнай сагі», атрымаліся вельмі эмацыянальна насычанымі. Адзін з найбольш яркіх — апавяданне «Цыбуліна»,

якое распавядае пра прыезд бацькі да дачкі ў інтэрнат. У ім вельмі шмат увагі адведзена думкам і адчуванням мужчыны, і гэтыя пачуцці апісаны так падрабязна і востра, што «Цыбуліна» насамрэч выціскае слёзы. Нават складана ацаніць, наколькі апраўданы для тэксту былі такія эмацыянальны ўсплёск, але, напэўна, гэта і непатрэбна.

Бліжэй да канца кнігі тон і тэматыка становяцца зусім каляднымі, быццам аўтарка сапраўды расслабілася напярэдадні свята і стала пісаць утульныя замалёўкі.

Але немагчыма сказаць, што кніга цалкам складаецца з замалёвак — і гэта непазбежна вартасць.

Калядная тэма аказваецца не толькі фонам, на які, быццам на лядоўню, можна вешаць магнічкі гісторый, а паўнаватаснай аб'яднальнай канцэпцыйнай зборніка. Вельмі ўдала да яе далучаюцца і ледзь заўважныя, ненавядзлівыя разважання аб смерці, і экспазіцыя многіх тэкстаў, якая паказвае сюжэт у міжчасці і міжпрасторы — унутры успамінаў, і сямейная гісторыя з яе няпростай структурай, раскіданая па ўсім зборніку. Дзякуючы таму, што стол менавіта калядны, на ім знаходзіцца месца і для проста ўтульных назіральных замалёвак, якія створаны наўмысна — каб чытаць пры святле гірляндаў з кубкам какавы. Для стварэння такога набору спатрэбіцца невялікая інгрэдыентаў, дзе жыццёвы досвед, тонкае пісьменніцкае адчуванне свету і фантазія займаюць раўнапраўныя пазіцыі. Пры гэтым агульная структура зборніка застаецца разняволенай. Аўтарка не імкнецца дакладна прытрымлівацца канцэпцыі: апавяданні выглядаюць не строга расстаўленымі прыгожымі слоічкамі спецыяльна на паліцы, а змешчаныя ў духмяную кампазіцыю, якая цягнецца за кае пад вокладкай, пакуль чытач дадасць яе ў свой настрой.

Дар'я СМІРНОВА

Бажэна МАЦЮК

Пакладзі
на аркуш
аловак.
Не пішы
ні тэксту,
ні фразы.
Дзесьці спее налітае слова
І ў далоні спадае адразу:
Не глядзі,
што плод той
нясмачны,
Не крышы
на гукі
і сэнсы.
Гэта зброя не мае аддачы —
Дык і ранам тут быць не цялесным:
Абвяжы
пачуці
бінтамі,
Прыкладзі
пабляклы
трыпутнік.
Слову вечнаму стануць братамі
І шчаслівец, і кожны пакутнік:
На мяжы
жыццёвай
укленчы,
Нарадзі
найлепшыя
з лекаў —
Каб ніхто больш ад ран тых не енчыў,
Мы плады ўсе збіраем спрадвеку.

Дэцыма Незнаёмаму

Мастачка намалюе Ваш партрэт,
Хоць творца і здаецца незнаёмай,
Ваш вобраз на карціне аксіёмай
Схавае і пейзажы, і сюжэт —
Карціна адлюструе Ваш імпрэт.

Паэтка не напіша верш пра Вас,
Бо вобраз пакідае на запас:
У тэкстах адшукайце між радкамі
Свой голас, ёй пакінуты не Вамі —
Яго не зменіць ні жыццё, ні час.

Свету

Я пісаць табе, мой свет,
не хачу, не буду —
Ты жорстка-шэры,
як дзіркі пустых вачніц,

Хай трапляць у прорву прасцей,
чым трапляць на вуду,
Ды яшчэ не ўмею з усмешкаю падаць ніц:
Справядлівасць вынайсіці б —
бо знайсці не зможам,
Каханнем збыцца б —
нянавісць пакінуць тут...
Ты здаешся правільным,
нібы па законе Божым,
Але па праўдзе — душою даўно банкрут.
Ты яшчэ ашчэрышыся,
мой свет, на людзей за гэта
Святло надзеі,
што мы да вяршынь ідзём.
Толькі я на беразе стаю — і гайдае Лета
Твой чорны човен. Чакай. У цябе прыём.

Пра час і часовасць

Пакутаваць ад павольнай плыні хвілін —
Зрабіцца тапельніцай
у віры гадзін-самагубцаў.
І больш не баяцца,
што ў пясочным гадзінніку
Ты не здолееш праліцца вадой.

Па сонечных прамянях
не вызначыш час —
Імгнення не хопіць,
каб схопіць цень, накласці ў кішэню.
І кветкі паснулі —
зоры хочуць павылазіць,
Дык не ведаюць, ці варта быць тут.

Лампада можа згарэць датла. Махавік —
Паважны, гулліва-чулы вар'ят-урач,
ненажэра —
Збірае палонных, б'е ў патыліцу, замінае
Стаць свабоднымі — умоўна хаця б.

Рыскі

Праменне адбіваецца ў вадзе —
Прамая перакрэслівае золь.

Фота Кастуся Дробава.

З малака-туману стрыножаны
Ад стагоў адыходзіць конь,
Певень горла дзярэ, растрывожаны
Яркім вогнішчам над ракой.

Ля калодзежа мамы з вёдрамі
Расшыфроўваюць бабскія сны,
І навіны дрэнныя-добрыя
Ў поўных вёдрах нясуць яны.

Апантанья ранішнім клопамат...
І за рэчкай адвешу паклон
Вам, матулі з бабуліным вопытам,
Калі ласка, прашу ў свой сон.

Уночы

І выгнулася ноч над сівізнай маёй,
І пошчак салаўёў чамусьці аддаліўся,
Усё, што страчана было, цяпер са мной,
І толькі ты — знарк! —
ізноў мне не прысніўся.

А зоркі з неба сіняга ў сівізну
Ляцяць пярсцёнкамі дрыготкімі, і нібы

Нататкі не захоўваю нідзе
З сумнеўным і пагардлівым «дазволь».

Вятрыска гоніць хвалі па рацэ —
Падкрэсліваю хвалістай смугу.
Завостраны аловак у руцэ
Выводзіць прадказальна «ўсё змагу».

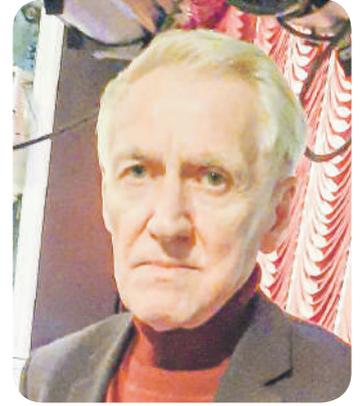
У Леты не знайшлі
зыходны пункт —
Пункцірная акрэслівае цень.
А стрыжань паламаўся
раптам тут —
На запіс больш ніхто не набрыдзе.

Мой бестыяры

Я не ведаю, што рабіць з табой.
Здацца?
Закахацца?
Пайсці не тым шляхам?
На сэрцы іржой пабітая бляха,
У келіху моцны занадта напой.
Буду Лоймаю, мой цяпцівы Чорт.
Вернай.
І манернай.
Клянучь хай, няславяць.
Ад Шэшак свечку грамнічную плавяць,
Вырошчваюць бильніку
ўзмоцнены сорт —
І смяецца з іх паўсівы Кадук.

Злыдні
Дні ды тыдні —
Ты, кажуць, дазволіў —
Па сэрцы сыплюць драбінкамі солі,
На бильнік кладуць камяні —
будзе брук,

Гэтай свечкаю асвятляюць нас
Ніцай.
Я Начніца,
Ты злосны мой Меша.
Скажы: чаму мне дагэтуль
не смешна?
У келіху бездань, атрута і час.

Валерый ПАЗНЯК

Трыялеты

Той снег, што ўпаў на голаў,
Ніколі не расстане.
Ён — страты і расстанні,
Той снег, што ўпаў на голаў.
Увесну сонца гляне
І згоніць гурбы з долу.
Той снег, што ўпаў на голаў,
Ніколі не расстане.

Толькі птах пракрычыць здаля.
Ноч бясиумна крадзеца полем.
Ціха-ціха, як перад боем,
Толькі птах пракрычыць здаля.
Час, здаецца, бег запаволіў,
Каб імчацца хутчэй пасля.
Толькі птах пракрычыць здаля.
Ноч бясиумна крадзеца полем.

Аб чым яны, цвыркун за печчу
І гэты мілы конік у траве?
Пра радасці маленькія свае?
А можа быць, іх спеў аб вечным?
Дзве песенькі, аднолькавыя дзве,
Матыву прасценькі і сардэчны.
Аб чым яны, цвыркун за печчу
І гэты мілы конік у траве?

Жыву — як з пезда на пезд...
Цягнік чамусьці ўсё не мой.
Пакуль не стрэнуся з табой,
Жыву — як з пезда на пезд.
Зноў — з правадніцаю-тугой,
Са спадарожным — неспакоем, —
Жыву — як з пезда на пезд...
А ўсё цягнік чамусь не мой.

Дзяцінства — гэта абярэг на звілістай
пакручатай пуцявіне жыцця.
Алесь Ветах

Ты мой адзіны абярэг
На звілістай жыццёвай пуцявіне.
Маё дзяцінства — васілёк мой сіні,
Ты мой адзіны абярэг.
Як абразок у бацькавай хаціне,
Як слёзы мамы і смех,
Ты мой адзіны абярэг
На звілістай жыццёвай пуцявіне.

Каб выціснуць з сябе парабка
І век каб не прыстасоўвацца,
Падказваю шчырую азбуку,
Што ў этыцы нашай папоўніцца:

Прыніжаны ды ўзвысіцца,
Пакрыўджаны ды абурыцца,
Зняважаны ды ачысіцца,
Даверлівы ды нахмурыцца,

Знявечаны ды падлечыцца,
А геній хутчэй заўважыцца...
Усім бы зрабіць ін'екцыю,
Што век дабром называецца!

Здалося

Лірычная секстына

Заслухалася голасам тваім,
Загледзелася ў вочы ад нябёсаў,
Пад купалам якіх з табой стаім,
Зноў басанож купаючыся ў росах...
Ад мрояў так забылася зусім,
Што я адна.
А што з табой —
здалося.

Вера БУЛАНДА

Настальгія

Сон не ідзе — успамінаецца
Хата бацькава, мы — усе,
Малаком аблітая раница
І замёрзлыя травы ў расе.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

«Ну, як жыў-здараў, сусед? — нібы ка-заў погляд рудых вачэй старэнькай сучачкі, якая паўстала як Піліп з кананель — убегла праз прычыненыя весніцы ў двор вясковай хаты. — Я ж бачыла, ты ўчора набываў курыныя кумпячкі... Пэўна ж, ужо з'едзены. Мо костачкі засталіся на ласунак?»

Сучачка, матляючы светла-бурым хвостом, ласкава брахнула і лісліва паглядзела на суседа. Нічога не заставалася рабіць, як вынесці абрэзаныя ад шашлычнага мяса косткі ды кінуць у збітую да непазнавальнасці алюмініевую міску. Ашчадна аблізваючы і хрумстаючы іх, Вяхотка (такую мянушку набыла сучачка ў новых гаспадароў) з бояззю азірлася на шчодрара суседа і, калі скончыла сваю трапезу, прылегла на даўно забетанаваную, а цяпер усю ў трэшчынках дарожку двара. Відаць, ёй не хацелася сыходзіць у свой «це-рам» — суседні двухпавярховы будынак, які вырас на месцы старой хаты бабулі Аўгінні.

«Ну што ж, — падумаў гаспадар, — магчыма, трэба пагутарыць з Вяхоткай. Цікава, што яна можа згадаць са свайго доўгага сабачага жыцця. Колькі ж бо ёй? Падобна, каля васьмі...»

Ён, бяспрэчна, дапускаў: рэалізоў-ваць такую задуму — наклікаць ківы ў свой бок пра літаратуршчыну, пра запазычаны сюжэт... Але, як кажуць постмадэрністы, пра ўсё ўжо сказана і напісана, а новы твор — гэта проста пераказванне класікі на свой лад. Ну і няхай — іначай спынілася б творчае жыццё, а без яго і нятворчага жыцця быць не можа. А раптам Вяхотка выявіцца ў чымсьці разумнейшай за булгакаўскага Шарыка, які мог разважаць пра сподняе адзенне паненак?

— Што, Вяхотка, не хочаш сыходзіць? І я так разумею, што часу ў цябе больш чым трэба. Атрымаеш ад мяне яшчэ і мяса, бо шашлык застаўся ад вячэрняга стала. Пагутарым?

Сучачка, быццам зразумеўшы пытанне, віскнула і ўтаропілася сваімі рудымі вачынятамі ў зацікаўленыя вочы суседа. Нібы па нябачных хвалях ад мазгавых імпульсаў, яму пачало перадавацца звязнае маўленне стомленым сабачым голасам...

— Ой, не кажы, сусед! Жыццё маё не сказаць каб адметнае... Ты ж ведаеш суседнюю вёску Кобузі?.. Ведаеш, я ўжо здагадалася, ты ж адсюль родам... Дык вядома, там, у трэцім хаце ад рыбчанскага канца, убачыла я сонечнае святло і пачалося маё існаванне ў зямной прасторы. Вёскі такой, Рыбчына, даўно няма: знеслі падчас будаўніцтва вадасховішча, бо трэ было праз канал дапампаваць да сталіцы вілейскую ваду, якой не хапала вялікаму гораду.

Дзівішся, што не на маёй памяці было? Гэта гаспадыня мая, Рэня, не раз казала пра раку і абуралася тым, што і царква, і малітоўны дом у Рыбчыне зніклі, быццам іх і не было. Засталася водная роўнядзь... Каму яна патрэбная, хіба што нешматлікім рыбакам.

А пра нашу вёску Кобузі казаў Гузёнак, мясцовы настаўнік, што назва ўзнікла ад выразу «конь у бузе», бо і сапраўды побач было балота.

Што вочы вылучылі? Занадта разумная? А што ты хочаш, дваццаць першае стагоддзе! Слухала радыё, глядзела тэлевізар разам з Рэняй — усё лавіла

спадарожнікавая антэна. Сабакі таксама паразумнелі. Чакай, чаму таксама?.. Мне часам здаецца, што людзі рухаюцца ў адваротным кірунку: такое творыцца на свеце — не дай бог! Праўда, мяне ён не надзяліў душою, але інстынкты, пачуцці і памяць усё ж пакінуў. Ты не думай, я многае памятаю. Вось учора новая гаспадыня пайшла ў грыбы, а я не магла застацца — павалаклася за ёй. І што ты думаеш — заблукала мая Соня, а я вывела яе наўпрост у Кобузі, аж да Рэнінай хаты. Давялося Соні па далькажыку звязвацца з Міхасём (гэта як быццам муж, «сужыцель»), і ён на «фольксвагене» нас абедзвюх, як лэдзі, даставіў назад.

Дарэчы, нядаўна было смяхоцце! На выхадныя прыехала да Міхася дачка

енчыла: «Татачка, калі купіш мне...» Ой, чакай, што за слоўка дзіўнае? Не з нашай мясцовасці, таму і паварушыць мазгамі трэба. Я ж разумная! Калі хачу запомніць, дзялю слова на больш-менш зразумелыя часткі ды, па аналогіі, запамінаю. Адна частка ад «чхаць, чыхаць» і дзве — ад часта чутага ў п'яных бяседах... А, успомніла: «Чыхуха». Калі б мне такое імя, то хоць у студню галавой.

І пачалося маё блуканне... Дарэчы, у Рэні хатка была так сабе, крыху дагледжаная. А на сядзібе чорт нагу зломіць: паўсюль ламачча, кавалкі шыферу, платы паваліліся. Як я была здзіўлена ўчора, калі прывяла Соню ў Кобузі! Ледзь пазнала і хату, і сядзібу... Не хата — дом, пафарбаваны, платы з металапрофілю, шыфер на

не наесціся. А ў вёсцы на зіму застаюцца толькі дзве жывыя хаты, і іхнім гаспадарам не да мяне: то не ў гуморы, то сядзяць пасля аўталаўкі, суткамі не выходзячы ў двор. Зразумела, у якім яны стане... Але дзякуй богу, што зіма сёлетая была як на заказ: ні марозу лютага, ні снегу вялікага. Мо Усявышні заўважыў мае блуканні па пакутах-завуголлях і злітаваўся з маёй сіроцкай долі. Ты, чалавеча, што прыгрэў мяне на паўгода, дзе было тваё сумленне? Я ж паверыла табе, нават звыклася са сваім новым імем Вяхотка. Нават не злавалася, што ты не зрабіў мне якую-нікую будку, — давялося капаць нару каля паветкі... Колькі разоў за халодны час я думала пра цёплае месцейка, пра міску поліўкі, пра курыную костачку!

Ой, ледзь не забылася... Была пара дзён узімку, калі бухала нешта ў паветры, чуліся крыкі і п'яныя песні. Хаты тры гулялі-весяліліся, а раз так, то і шчодрый былі, і мне перапала не толькі костачка, але і больш істотнага. Прызнаюся, ад гэтага «больш істотнага» так пагыхала іхнімі напоямі, разлітымі ў стравы на сталае, што даводзілася перамагаць свае грэблівасці.

Неяк абышлося. Увесну як нічога ніякага з'явіліся мае новыя гаспадары. І Міхась, і Соня — абое нібы і радуецца, убачыўшы мяне. А мне што? Я ўжо звыклася са сваім незайздросным лёсам, са сваім паднявольным становішчам. Ні кала, ні двара, ні гаспадара. Няхай хоць «паўгаспадары» будуць. А надоечы пачула ад іх слова «стэрылізацыя» ў дачынненні да мяне. Я ж неяк звязвала яго з Рэнінымі слоікамі, якія бабуля сотнямі стэрылізавала для бедненькіх дзетак і ўнукаў і ўсё прыгаворвала: «Мне цяжка жылося — хай яны будуць у дастатку». Хіба мяне таксама пасадзяць у вялікі слоік, зальюць вадой-марынадам, плюнуць накрыўку — і на газавую пліту? Ды не, не падобна да таго: летась жа ніякіх слоікаў гаспадары не ставілі...

Прынамсі, перапалохалася я, каб не ўчынілі мне якой шкоды. Тут ужо сам сабе пан — ратуйся! І да цябе, суседзе, зазірнула толькі для таго, каб убачыць тваю рэакцыю на мой прыход. Бачу па вачах, што не прымеш у сям'ю... У вёсцы наездзі, у горадзе цалюткі дзень заняты, сямейнікі ў раз'ездах. Давядзецца падавацца куды далей, каб не напаткала тут мяне бяда.

І, падціснуўшы хвост, сучачка пакльпала праз прычыненыя весніцы на вясковую дарогу. Сусед паспеў убачыць, што кірунак быў у адваротны ад Міхасёвага і Сонінага лецішча бок. Перад павароткай Санта-Вяхотка нібы ўключыла новую хуткасць і вокаментна схавалася за прысадамі з тоўстых ліпаў.

...І раптам пачулася скрыгтанне тармазоў. Міхась ездзіў на трасу па Соню — прыехала на маршрутцы — і, не зніжаючы хуткасці ў вёсцы, наехаў на Вяхотку.

Так скончыўся зямны шлях жывёлкі з інстынктамі, пачуццямі і памяццю, але без душы. Таму і незямнога шляху не будзе. Не трэба ўжо сучачцы новых паўгаспадароў, у якіх душа нібыта і ёсць... Яны ж, паводле Боскага наканавання, павінны быць адказнымі за тых, каго прыручылі. Але прыручаныя часта становяцца больш людзьмі, чым гаспадары. Як Санта-Вяхотка.

Фота Кастуся Дробавя.

(ад іншай жонкі, не ў курсе, ад якой) з двума кавалерамі. А неўзабаве заявіла: «Бацька, ты нам перашкаджаеш. Можа, ты з'ехаў бы на выхадныя маршруткай у горад?» Я ад жаху хацела была зліняць, ды перадумала: цікаўнасць перамагла. Міхась нібы захлынуўся паветрам — столькі яго набраў у лёгкія. А потым выгукнуў: «Ты ўвогуле думаеш, што кажаш?» А я падумала, што яблычак ад яблынькі... Ха-ха!

Род мой спрадвеку вёўся на Рэніным котлішчы. Гаспадыня сама не магла згадаць, да якога калена ад першага іхняга сабакі я належу. Мо да дзясятага? Было, мабыць, яшчэ за польскім часам, як мае продкі ў Кобузях апынуліся. Калі я шчаныткам была, Рэню ўжо звалі бабуляй. Яе дзеці прыезджалі на выхадныя, дапамагалі па гаспадарцы, летам валендаліся па вёсцы і бавілі час на вадасховішчы. Мне тады было лафа... Рэшткі ад застолляў былі накшталт прысмакаў у бяднейшыя часы. Яны, Рэніны дзеці, і прыдумалі мне імя — Санта. У дзяцінстве нагледзеліся нейкай «Санты-Барбары». Так што ў Рэні я была Санта... Але ж Бог не даў чалавечага голасу, як я магла сказаць Соні і Міхасю, што я Санта? Вось і стала Вяхоткай на старасці гадоў. Мусіць, хвост мой надта ж падобны да вяхоткі...

Пазалетася Рэня памерла. Я яшчэ пабалавала пасля хаўтураў: куды ж было падзецц аб'едкі, бо дзеці нічога і нікога не хацелі браць. Навошта ім і я? Чула ж неаднойчы, як Рэніна ўнучка часта

стрэхах новы. Як прыкра, што такога не было пры гаспадыні... Вось вам і людзі, хоць і душу маюць... Па дарозе чула, як кабузянцы з асуджэннем казалі тое, пра што я магу толькі думаць.

Што мне было рабіць ля пустой хаты? З голаду паміраць? Вырасла абследаваць суседнія вёскі, бо ў Кобузях ніхто на мяне і глядзець не хацеў: Рэніным не патрэбна — нам і пагатоў. З выгляду я нішто сабе, пысачка прыгожанькая, і калі пачаўся час кахання, збегла я з гайнэй у Азярэц, за два кіламетры. Так і засталася. Пакуль тое, купілі ўжо ў іншых гаспадароў Аўгінніну хату Міхась і Соня. Я пааціралася ля пакупцоў падчас куплі-продажу, і вась — прыгрэлі. Міхась, мой новы гаспадар, тут амаль на сталай аснове з вясны. Ты, верагодна, чуў слова «альфонс», мо і ён да такаг належыць? Хто ведае... Чалавек не з'язджае на працу, не бачна, каб штосьці і тут майстраваў-габляваў-пілаваў... Яшчэ да пенсійнага ўзросту далёка... А жонка, «сужыцелька» (паўтаруся, не ў курсе, каторая), працуе па склізкім графіку. О мой Пяне Божа, дваццаць першае стагоддзе!

Але ж гэта было летась. Восенню і Міхась з'ехаў — не заставацца ж яму ўзімку без дроў. А што рабіць мне? Запомніла я калісьці словы Рэнінай казкі пра козачку, дык яны прыдаліся якраз для мяне: «Толькі як бегла праз масток, ухапіла кляновы лісток, а як бегла ля крынічкі, ухапіла кропельку вадзічкі...» Але ж я не каза-манюка — лістком

Песні-жальбы: надзеі на новае

Першы паэтычны зборнік народнага паэта Беларусі Якуба Коласа — «Песні-жальбы». Сёлета выданню спаўняецца 110 гадоў. Менавіта ў ім мы можам убачыць кола тэм і праблем, асноўныя матывы творчасці маладога паэта, якія ў далейшай пісьменніцкай дзейнасці будуць развівацца.

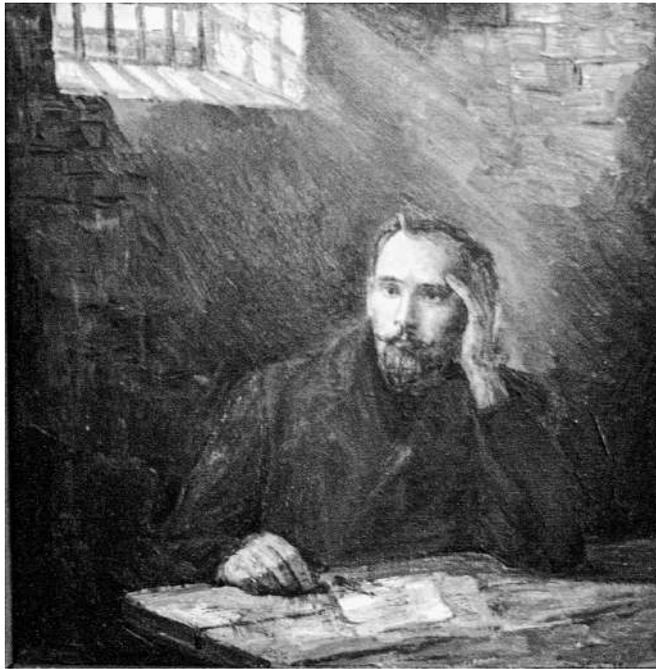
Кніга паэзіі выйшла пры дапамозе калег і сяброў з «Нашай нівы». Прычым падтрымка была не толькі ў выданні зборніка, але і ў яго рэдагаванні, бо Якуб Колас у гэты час знаходзіўся за кратамі Пінчалаўскага замка. Кніга паэзіі, выдадзеная ў 1910 годзе ў адным з тагачасных беларускіх нацыянальна-культурных цэнтраў — Вільні, увайшла ў залаты фонд беларускай літаратуры, стала яе класікай. Ёсць у зборніку «Песні-жальбы» вершы больш моцныя і вядомыя, а ёсць і практычна невядомыя і аднастайныя. Аднак кожны з твораў мае рэалістычную карціну тагачаснага жыцця простага народа, характавае роднай прыроды і непаўторнасць краявідаў Бацькаўшчыны. Тым не менш верш «У турме» — найпершае сведчанне таленту Якуба Коласа, адчуванне ім тагачаснай эпохі і стану беларускага краю. Пры гэтым нельга забываць, што беларускі класік пісаў і пра свой няпросты лёс, а лірычны герой яго кнігі паэтычных твораў часта асацыіраваў уласнае становішча з няпростым і гаротным становішчам простага народа:

Сонцэ ўстане, сонцэ зайдзе,
Дзень замяніць ночкі цьма,
А над намі чорнай хмарай
Вісьне цесная турма.
Птушкі вялятуць на зіму,
Птушкі зноў лятуць сюды,
А мы томімся ў вастрозе,
Трацім лепшыя гады.
Дні праходзяць, дні праходзяць,
Летам змяніцца зіма,
А мы сохнем і марнеем;
Нам тут радасці німа.

Ёсць у зборніку і вершы, якія могуць падавацца на сёння дзіўнаватымі, але на пачатку ХХ стагоддзя Якуб Колас апісваў некаторыя новыя з'явы для тагачаснага грамадства, напрыклад, у вершы «Чугунка» (напісанне згодна з арыгіналам!):

У два рады меж палёў
Стройна рэйкі ляглі,
Рэжучь нетру лясоў,
Точаць грудзі зямлі;
Гдзе стрэлюю лецяць,
А гдзе дужкай бягуць
Цераз горы і гладзь,
Сьмела рэчкі сякуць...
Эх, і быстры-ж той гон!
Толькі пыхае дым,
За вагонам вагон
Мчыцца зьмеем ліхім!
Мчыцца ў ноч і у дзень,
Толькі поле дрыжыць, —
Лёгканогі алень,
Так арол не ляціць!

Зборнік «Песні-жальбы» быў надрукаваны ў цвёрдай вокладцы, фармат

Уладзімір Сулкоўскі «Якуб Колас у Мінскім астрозе». Палатно, алей. 1982 г.

выдання можа вызначацца як дастаткова малы, г. зн., што памеры друкаваных старонак зборніка невялікія. Аднак тоўсценькая кніжыца на той час, верагодна, магла прыцягваць увагу не толькі гучнай назвай, але і візуальным афармленнем. Назва гэтага зборніка, верагодна, павінна была пісацца праз злучок, нягледзячы на тое, што на вокладцы — «Песні жальбы». На карэнчыку ж кнігі назва пададзена праз злучок. Даследчыкі схіляюцца да таго, што ўсё ж назву зборніка трэба пісаць праз злучок, бо ён захаваны ў адным з першых вершаў «Рана засмуцілісь...». Больш за тое, калі пісаць назву кнігі праз злучок, «жальбы» становяцца азначэннем-эпітэтам «песень», што цалкам адпавядае кантэксту вершаваных твораў. На сёння мы можам таксама карыстацца факсімільным выданнем зборніка 1982 года, якое выйшла немалым накладам у 10 тысяч асобнікаў на 100-годдзе Песняра і стала важнай падзеяй у папулярнасці ранняй творчасці Якуба Коласа.

Сюжэты і матывы многіх вершаў зборніка часта ствараюць адчуванне пакуты і нэндзы беларускіх прастораў пачатку ХХ ст., аднак пры гэтым мастацка-вобразныя характарыстыкі напаяняюць уяўленні чароўнасцю і непаўторнасцю краю, імя якому Беларусь. Аўтар разважае не толькі пра лёс людзей і роднага краю, аднак і маюе вобразы краіны, для якой характэрны пэўны прыродны ландшафт і ўнікальныя краявіды. Песмістычны настрой многіх вершаў стварае ўражанне, што аўтар апісаў свой жаль і боль, назіраючы, як прасты народ гібее ў хатах, як бедна і беспрасветна жыве мужык. Больш глыбокія даследаванні, аднак, паказалі іншае прычытанне паэтычнай кнігі: суцэльны твор з шматслойнай канцэптуалістыкай, з дзвюма сюжэтнымі лініямі (рэалістычная і метафізічная), якія аўтарам звязваюць

ца ў адно цэлае, ствараючы філасофскую карціну перажыванняў-роздумаў лірычнага героя. Аднак адкуль тады ўзніклі падставы лічыць зборнік «Песні-жальбы» суцэльным плачам і жалем аўтара? На мой погляд, не ў малой ступені на такое азначэнне і ўспрыманне паўплывала мастацкае афармленне вокладкі кнігі.

Сапраўды, у некаторых вершах яўна прасочваюцца нэндза і жальба, як у вершы «Песняра». Прычым аўтар не хавае, што яму цяжка гаварыць пра шчасце і радасць, бо ў думках адзін толькі смутак:

Кажуць людзі:
«Што ты смутны?
Што сьпеваеш
ўсё пра горэ?»
Твае песні —
стогн пакутны,
Слёзы ветра
на прасторы!

Ты зляжы нам песню волі,
Песняра ішчасця залівайся!
Ціхім сьпевам нівы ў полі
У струнах сэрца адклікайся,
Каб весна на нас дыхала,
Грэла душу цеплатою. —
Каб нам сэрца сагрэвала
Ціхім ішчасцем, дабратаю»...
— Ой, вы людзі! Німа-ж волі:
Скуты мыслі ланіухамі,
Пусты нівы нашы ў полі,
Злосны віхор дзьме над намі!
Ці-ж я сэрцам не балею?
Ці-ж мне смутак лёгка даўся?
Я сьпеваю, як умею, —
Я пра радасць пець ня здаўся.

Візуальнае афармленне вокладкі зборніка даволі моцна ўплывае на чытача, ужо ствараючы пэўныя вобразы і стаўленне да зместу кнігі. Малюнак на вокладцы зборніка можна апісаць наступным чынам: крумкачы, якія кружаць над пустой нівай з акуратна складзенымі стагамі. Гэты вобраз якраз адпавядае меркаванню, што «песні» Якуба Коласа «плакалі», бо ў паэтычнай нарадзіўся жаль праз невяселае жыццё людзей і сумныя краявіды прыроды. Пры гэтым малюнак на вокладцы глядзіцца сэнсавы звязаным з назвай зборніка і можа сапраўды асацыіравацца з жальбай, смуткам, што пануюць у родным краі.

У вершы «Восень» паэтычным словам намалявана шэрая карціна прыроды, якая

ў нечым блізкая па сюжэце да ілюстрацыі вокладкі: «Пуста ў лузе. Толькі стогі / Парыжэўшчыя стаяць, / Ды ішпакі каля дарогі / Цэлы дзень, адно, крычаць». З аднаго боку, карцінка ўспрымаецца як песмістычны і шэры вобраз роднага краю: крумкач як птушка з рэзкім крыкам і чорным колерам сімвалізуе памежжа двух сусветаў — Жыцця і нябыту. Гэты вобраз можна прачытаць і як адміранне нечага старога і нараджэнне новага. Мусіць, гэтую ідэю і хацелі данесці аўтары/аўтар ілюстрацыі зборніка. Тым больш што ў кнізе, акрамя песмізму, няма і мажорных нотак, спадзявання на лепшую долю, як у вершы «Не бядуі»:

Не бядуі, што сонцэ нізка,
Што праходзіць нудны дзень;
Не бядуі, што восень блізка
І легла на землю цень.
<...>
Будзе час, і сьнег растане,
Прыйдзе к нам ізноў весна;
Ціха з неба сонца глянэ,
Ачуняе старана!
<...>
— Пойдзе дымам ўсё ліхое,
Усё, што душыць нас і зне!
Вер, што жыцце залатое
Будзе ў нашай старане!

Першы паэтычны зборнік Якуба Коласа «Песні-жальбы». 1910 г. (факсіміль)

Такім чынам, вокладка паэтычнага зборніка «Песні-жальбы», аформленая ў сумных тонах, перадае амбівалентныя матывы: з аднаго боку, жаль і смутак праз шэрую будзённасць краявідаў, з іншага боку, вобраз крумкача як сімвала нараджэння новага парадку.

Аляксандр КРЫЖЭВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-
мемарыяльнага музея Якуба Коласа
Фота прадастаўлена аўтарам

Любоў да радзімы праз любоў да літаратуры

У Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь завяршыла работу выстаўка твораў вядомага беларускага мастака Уладзіміра Сулкоўскага «Яго зямля, яго людзі», прымеркаваная да 70-годдзя з дня нараджэння майстра. Ён нарадзіўся ў Брэсце ў 1950 годзе. Скончыў Беларускае тэатральна-мастацкае інстытут на спецыяльнасці «Жывапіс», быў членам творчага аб'яднання «Пагоня». Работы мастака знаходзяцца ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь, Літаратурным музеі М. Багдановіча і іншых музейных зборах Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, а таксама Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. І апошні ў гэтым спісе невыпадковы. Акрамя таго, што Уладзімір Сулкоўскі быў вядомым майстрам пейзажнага жывапісу (некаторыя крытыкі нават называлі яго «паэтам пейзажу»), значная частка карцін мастака была прысвечана жыццю і творчасці Якуба Коласа. Так, напрыклад, на вялікай персанальнай выстаўцы, якая адбылася ў галерэі «Палац мастацтва» ў 2012 годзе, была прадастаўлена серыя жывапісных работ «Радзіма Якуба Коласа», што складаецца з 23 карцін. Таксама Уладзімір Сулкоўскі стварыў некалькі партрэтаў Якуба Коласа і іншых вядомых дзяячў Беларусі: Канстанціна Каліноўскага, Рыгора Барадуліна, Янкі Купалы і Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Гэтыя партрэты, як і пейзажы з серыі «Радзіма Якуба Коласа», былі прадастаўлены ўвазе наведвальнікаў Нацыянальнага мастацкага музея.

Таксама нельга забыць і пра тое, што Уладзімір Сулкоўскі як мастак прыняў удзел у праекце «Славутыя імёны» — серыі біяграфічных кніг з ілюстрацыямі, сярод якіх, канечне, ёсць і біяграфія Якуба Коласа. Як і класік літаратуры, Уладзімір Сулкоўскі з вялікай павагай ставіўся да беларускіх народных традыцый, вывучаў іх, і таму нават самыя скрупулёзныя спецыялісты не змогуць папракнуць яго работы ў недакладнасці з пункту гледжання, напрыклад, каляровай палітры нацыянальных касцюмаў Палесся. Уладзімір Сулкоўскі, працягваючы працу Якуба Коласа, стараўся захаваць народны беларускі каларыт, яго традыцыі. У карцінах мастака — любоў да родных мясцін і мастацтва Беларусі, што і прадеманстравала выстаўка ў Нацыянальным мастацкім музеі.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Пінчалаўскі замак, у якім Якуб Колас адбыў пакаранне з 1908 да 1911 гг.

Янка Бялькевіч з Вароніч

Пра беларускага лексікографа і лексіколага, аўтара вядомага «Краёвага слоўніка ўсходняй Магілёўшчыны» Янку Бялькевіча хораша сказаў вершам Алесь Пісьмянкоў:

*Я зноў аб галоўным,
Аб кроўным,
Я зноў пра свае карані:
Гартаю
Бялькевічаў «Слоўнік»,
Нібыта гасцюю
Ў радні.*

Але Янка Бялькевіч быў родам не з Магілёўшчыны, а са Слонімшчыны — з вёскі Варонічы, дзе з'явіўся на свет 6 сакавіка 1883 года ў сялянскай сям'і.

Вёска Варонічы ўпершыню згадваецца ў XVI стагоддзі як сяло, казёная ўласнасць у Слонімскім старостве Вялікага Княства Літоўскага. У 1869 годзе ў Варонічах працавала народнае вучылішча, дзе вучылася 10 хлопчыкаў. Працавала там і школа граматы.

На пачатку XX стагоддзя ў Варонічах налічвалася 556 жыхароў. А ўжо ў 1921 годзе іх колькасць зменшылася да 248. Цяпер жыхароў у гэтай вёсцы можна палічыць на пальцах...

Нядаўна я пабываў у Варонічах, шукаючы вяскоўцаў з прозвішчам Бялькевіч. Там ужо няма людзей з такім прозвішчам. Але Бялькевічаў шмат жыве ў суседніх з Варонічамі вёсках Мяльканавічы, Сялявічы, Пасінічы і ў Слоніме. Праўда, ніхто з вяскоўцаў пра Янку Бялькевіча нічога не чуў і не ведае.

Дарэчы, перад пачаткам Першай сусветнай вайны сям'я Бялькевічаў, як і тысячы беларускіх сем'яў, апынулася ў бежанстве ў Расіі. Бялькевічы спыніліся ў Саратаўскай вобласці. Там было цяжка, і ў 1919 годзе беларусы вярнуліся на Бацькаўшчыну. Янка Бялькевіч пачаў працаваць загадчыкам Вароніцкай беларускай школы, потым інспектарам беларускіх школ Слонімскага павета. Шмат чытаў беларускіх выданняў з Вільні. Бежанства далася ім не дужа лёгка, як і астатнім беларусам, якія змаглі вярнуцца дамоў. А тут трэба было пачынаць жыццё па-новаму. Усё гэта бачыў малады 35-гадовы настаўнік. І вельмі жадаў, каб беларусы хутка абжыліся, каб мелі свой дом, зямлю, гаспадарку. Янка шчыра перажываў за ўсё і за ўсіх. Аднойчы даслаў у Вільню ў рэдакцыю газеты «Незалежная Беларусь» верш «Жаданне», які надрукавалі ў першым нумары за 1919 год. Праўда, пра тое, што Янка Бялькевіч займаўся паэзіяй, ніхто ніколі не пісаў. Аказваецца, наш вядомы мовазнаўца пачынаў свой шлях менавіта з паэзіі. Вось як гучаў той першы верш «Жаданне»:

Янка Бялькевіч.

*Шчабьячы ты, салавейка,
У зялёным гаі,
Залівайся як жалейка
Ў родным маім краі.
Прапяй ты міла птушка,
Як жывуць на свеце
Беднай маёй Беларусі
Нешчаслівы дзеці.
Дзе яны цяпер блукаюць,
Па якіх дарогах,
І як яны абіваюць
Чужыя парогі?..
І акую яны зносяць
Пагарду, пакуту...
І як яны Бога просяць,
Каб змяніць іх мукі.
Каб памог ім Бог сабрацца
Каля сваёй маткі,
Сваю ўласну збудаваць
Хоць маленьку хатку.
1919 г.*

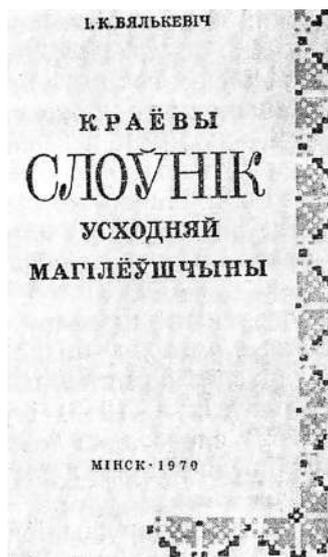
Для паглыблення сваіх педагогічных ведаў Янка Бялькевіч паступіў на этнолага-лінгвістычнае аддзяленне толькі што адкрытага Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Не прапускаў ніводнай лекцыі, выступаў на семінарах з грунтоўнымі навуковымі рэфератамі па пытаннях беларускай і рускай філалогіі, удзельнічаў у розных гуртках. Яшчэ студэнтам Янка Бялькевіч па заданні слоўнікавай камісіі Інбелкульту збірае лексічны матэрыял для глумачальнага слоўніка беларускай мовы, распісваючы на карткі творы Ядвігіна Ш. і Максіма Багдановіча. Адначасова студэнт Бялькевіч запісвае і сістэматызуе беларускія словы з іншамовнымі каранямі, мяркуючы скласці слоўнік.

Пасля заканчэння ўніверсітэта Янка Бялькевіч стаў працаваць дырэктарам Мсціслаўскага педагогічнага тэхнікума. Па просьбе слоўнікавай камісіі Інбелкульту ён збірае і сістэматызуе матэрыялы для дзялектнага слоўніка ўсходняй часткі Магілёўскай вобласці. У вольны час выязджае ў раёны, запісвае новыя

словы і правярае запісаных. Напрыканцы 1926 года картатэка будучага слоўніка ўжо налічвала 15 тысяч лексічных адзінак. Часопіс «Наш край» (1928, № 12) паведамляў пра першыя поспехі Бялькевіча: «Словы на першыя літары слоўніка ўжо апрацаваны ўкладальнікам...».

Паралельна з укладаннем слоўніка Янка Бялькевіч даволі часта выступае на старонках розных беларускіх выданняў. У прыватнасці, на старонках «Узвышша» ён друкуе рэцэнзіі на слоўнікі, рэзка выступае супраць ужывання ў беларускай літаратурнай мове слоў *акаляць* і *акаляючы* са значэннем рускіх *окружать*, *окружающий* (нататка «Аб словы акаляць» (Узвышша, 1928, № 2) і пад.

У Янкі Бялькевіча было шмат планаў і задумаў. Але ён хутка будзе арыштаваны ДПУ БССР па справе «Саюза вызвалення Беларусі». Гэта здарылася 17 лютага 1930 года. І хоць вінаватым ва ўсім ён сябе не прызнаў, паводле пастановы калегіі АДПУ СССР ад 10 красавіка 1931 года яго саслалі на 5 гадоў у Яшкар-Алу. Філалагічную працу яму замянілі працай на лесапавале. Калі вызваліўся, выехаў у Данецкую вобласць, дзе выкладаў у школах рускую мову і літаратуру.

У 1948—1958 гадах працаваў у розных навучальных установах Жданова. Але і там, далёка ад Радзімы, працу над слоўнікам не спыняў. Ён вельмі хацеў вярнуцца на Беларусь, але да канца жыцця не атрымаў на гэта дазволу. Сэрца не вытрымала такой знявагі. За месяц да смерці яго рэабілітавалі, а ў кастрычніку 1960 года даследчыка нашай мовы не стала.

Клопаты аб выданні «Краёвага слоўніка ўсходняй Магілёўшчыны» пасля смерці Янкі Бялькевіча ўзялі на сябе яго жонка Ніна Мікалаеўна Улашчык і сын Усяслаў. І ў 1970 годзе выданне пабачыла свет. Гэты слоўнік — адзін з самых поўных і грунтоўных з ліку ўсіх вядомых рэгіянальных (абласных) слоўнікаў беларускай дзялектнай мовы. Слоўнік Янкі Бялькевіча з'яўляецца багатым зборам лексікі жывой народнай мовы насельніцтва ўсходняй часткі Магілёўскай вобласці. Ён змяшчае каля 20 тысяч слоў.

Вялікае слоўнае багацце, сабраное Янкам Бялькевічам, даўно варта перавыдаць. Перавыданне варта і іншыя яго працы.

Да сёння не ўшанавана памяць пра Янку Бялькевіча на Слонімшчыне. Няма яму помніка, мемарыяльнай шыльды, няма вуліцы, якая б насіла яго імя... На жаль, гэты славеты беларускі лексікограф і лексіколаг застаецца пакуль невядомым для нашчадкаў.

Сяргей ЧЫГРЫН
Здымкі прадастаўлены аўтарам

Ці можна «гуляцца ў лялькі»?

Мова настолькі тонкая з'ява, што кожны яе нюанс адгукаецца адпаведным успрыманням чытача (слухача) і наладкоўваннем яго на прапанаваную аўтарам ноту. А нота гэтая ў сапраўднага аўтара не павінна ствараць дысананс у агульнай тэкставай мелодыі і ў сваю чаргу грунтавацца на пачуцці мовы і веданні глыбінных народных яе пластоў, якія, стаўшы падмуркам беларускай класічнай літаратуры, адлюстраваліся ў творах і замацаваліся як нарматыўныя ў граматыках і слоўніках.

Падобныя нюансы, у прыватнасці, тычацца ўжывання зваротных дзеясловаў, якія, утвараючыся ад незваротных, могуць захоўваць іх семантыку (*забыць* — *забыцца*) ці набываюць пэўныя семантычныя адценні і магчымасці спалучэння (*убачыць* — *убачыцца*, *разгаварыць* — *разгаварыцца*). А шэраг зваротных дзеясловаў мае толькі безасабовае значэнне, г. зн. яны ўжываюцца ў безасабовых сказах (без дзейніка): *дыхаць* — *дыхацца*, *спяваць* — *спявацца*. Звернемся да аналізу пары *гуляць* — *гуляцца*.

Дзеяслоў *гуляць* шырока выкарыстоўваецца ў беларускай мове з некалькімі значэннямі: «А тады, калі было лісце — тады мы былі проста хлопцы, якія часам яшчэ *гулялі* ў вайну» (Уладзімір Караткевіч); «Месяц *гуляў* у хованкі з завязанымі вачыма, паслізнуўся на Млечным Шляху — пакаціўся, закруціўся, ператварыўся ў поўню» (Валярына Кустава). Другі складнік пары — *гуляцца*, паводле слоўніка, ужываецца толькі ў безасабовым значэнні: «Добра Разэлі *гулялася* гэты раз» (Лукаш Калюга); «Не пералічыць усіх мясцін, дзе даводзілася быць разам з сябрам, не ўспомніць усіх застоляў, дзе добра *гулялася*» (Рыгор Барадудлін).

Як тады ўспрымаць наступныя сказы: «Стэфка якраз *гулялася* з лялькай Барбі — уяўляла, што Барбі перасяляецца ў новы дом»; «— *Давай гуляцца* разам!»? Першы сказ — двухсастаўны (дзейнік — *Стэфка*), другі — пэўна-асабовы (апушчана спалучэнне *мы будзем*), то-бок сказы зусім не безасабовыя... Мабыць, гэта словатворчасць аўтараў? Але словатворчасць, якая сведчыць пра міжмоўную інтэрферэнцыю і пацвярджае няўменне думаць па-беларуску (у глыбінных памяці трывала замацаваныя рускі дзеяслоў *играться*, які можа захоўваць семантыку і спалучэнне дзеяслова *играть*). Зразумела, рэдактар быў абавязаны прапанаваць замену дзеясловаў на *гуляла* і *гуляць* адпаведна, а таксама матываваць праўку і патлу мацыць аўтару яе неабходнасць.

Аднакаранёвыя прыставачныя дзеясловы таксама маюць свае асаблівасці: *адуляць* — *адуляцца*, *згуляць* — *згуляцца*, *прагуляць* — *прагуляцца*, *разгуляць* — *разгуляцца* і інш. А вось дзеяслоў *пагуляць* не знайшоў сваёй «пары»: «— Мамачка-галубка! — // Просіць ён так міла, — // Можа б ты на рэчку // *Пагуляць* пусціла?» (Якуб Колас); «Пасля Сямён і Алесь амаль моўчкі, пераключыўшы ўсю ўвагу на іншае, *пагулялі* ў шахматы, але абодва сёння *гулялі* нядбала, з памылкамі» (Генрых Далідовіч). І прыклады з твораў, у якіх трэба было рабіць замены зваротных дзеясловаў на незваротныя: «— *Давай пагуляем*ся [праўка: *пагуляем*] у ножычкі»; «Дык я магу з лялькамі *пагуляцца* [праўка: *пагуляць*]!» — узрадвалася мышка»; «Малому, пакуль дарослыя разбіраліся ў сваіх справах, далі *пагуляцца* [праўка: *пагуляць*] гумовую палку і кайданкі, а што яны яшчэ могуць даць — там жа не дзіцячы садок, цацак не трымаюць...»

А чаго варта сказ «Уладзік вельмі любіць *гуляцца* на вуліцы, збіраць дзёмухаўцы!» Па-першае, патрабуецца замена дзеяслова на *гуляць*. Па-другое, выраз *на вуліцы* можа ўспрымацца чытачом як на месцы праезду, там *гуляць* небяспечна, таму лепш выкарыстоўваць *на дварэ*. Таксама сэнсавыя адрозненні будуць у канструкцыях *пагуляць на дварэ* (не ў памяшканні, на адкрытай прасторы) і *пагуляць у (на) двары* (месцы каля хаты, дома).

Давайце будзем *гуляць*, а не *гуляцца*, будзем дазваляць дзеяць *пагуляць*, а не *пагуляцца*, тым самым захоўваючы чысціню назапашанага народам неацэннага скарбу — роднай мовы.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Студэнты, выкладчыкі БДУ. Стаіць другі злева Янка Бялькевіч. Пасярэдзіне ў першым радзе — Уладзімір Пічэта, крайні справа — Уладзіслаў Чаржынскі. 1924 г.

Закулісная гісторыя

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь 11 жніўня пачала работу выстаўка «Да сустрэчы на сцэне!», прымеркаваная да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Гэты музейны праект арганізаваны сумесна з Нацыянальным архівам Рэспублікі Беларусь, Музеем гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, Беларускай дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва. Выстаўка прымеркавана да адной з найважнейшых дат у гісторыі беларускай культуры XX стагоддзя і асвятляе працэс станаўлення і развіцця Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы як важнага элемента беларускага нацыянальнага прафесійнага тэатральнага мастацтва. Сёння тэатр імя Янкі Купалы з'яўляецца адным з нешматлікіх, арыентаваных у першую чаргу на нацыянальную драматургію.

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы прайшоў вельмі вялікі шлях ад моманту закладкі першага каменя ў падмурак сучаснага будынка і да сённяшняга часу, калі стаў адной з самых значных (або нават самай значнай) пляцовак, дзе аматары сучаснага тэатральнага мастацтва могуць атрымаць асалоду ад беларускіх спектакляў як маладых творцаў, так і класікаў. Тэатр доўга змагаўся, каб мець сённяшняю назву. Спачатку ён быў Мінскім гарадскім тэатрам (1890—1920 гг.), потым Беларускай дзяржаўнай тэатральнай

менавіта з перайменавання адлічваецца сучасная гісторыя (1920—1944 гг.), далей, у 1944 годзе, рэжысёр Леў Літвінаў паставіў славутою «Паўлінку» Янкі Купалы (прэм'ера адбылася ў горадзе Томску), пасля чаго ў гэтым жа годзе тэатру было нададзена імя вялікага беларускага паэта і драматурга Янкі Купалы, а ў 1955 г. — званне акадэмічнага. І толькі ў 1993 годзе за высокія дасягненні ў галіне развіцця беларускай тэатральнай культуры пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь тэатру імя Янкі Купалы быў прысвоены статус «Нацыянальны». Прайшло больш чым 70 гадоў, перш як тэатр атрымаў званні, якія справядліва вылучаюць яго сярод іншых, бо гэта найстарэйшая сцэна Беларусі і адна з самых наведвальных культурных пляцовак Мінска.

Гісторыя тэатра імя Янкі Купалы добра вядомая ўсім, хто чытаў падручнікі, цікавіўся навуковымі артыкуламі па тэме ці калісьці вырашыў вывучаць тэатральную гісторыю нашай краіны, бо без тэатра імя Янкі Купалы сучасная беларуская драма была б зусім іншай. Але гэта толькі сухія

факты, голыя шэрыя фасады вялікага будынка, за якімі, тым не менш, асабліва цікавым даследчыкам заўсёды хочацца зазірнуць. Калі мы чытаем пра нейкага акцёра, які прымаў удзел у спектаклях яшчэ на пачатку жыцця «Купалаўскага», то часцей за ўсё хочацца пабачыць, як акцёр выглядаў у звычайным жыцці ці, наадварот, прасачыць вобразы, што ажывалі на сцэне дзякуючы яго таленту. Калі знаходзім звесткі пра спектакль, у якім, напрыклад, упершыню былі выкарыстаны нейкія новыя незвычайныя сцэнаграфічныя прыёмы, таксама ўзнікае жаданне паглядзець навінкі таго часу, каб параўнаць эмоцыі, што ўзнікалі ў глядачоў мінулага, з цяперашнімі: ці так сапраўды цікава? Ці варта было гэта захаплення ў тых гады? Ці захаваліся візуальныя рашэнні спектакля з пункту гледжання сучаснага глядача?

Часта атрымаць адказы на такія пытанні могуць толькі прафесійныя тэатразнаўцы ці культурологі, бо маюць доступ да архіваў ці пэўных рэдкіх навуковых прац. Так, у Нацыянальнай бібліятэцы да некаторых артыкулаў, манаграфій ці факсімільных выданняў маюць доступ толькі спецыялісты з навуковымі ступенямі кандыдата навук ці доктара. Але зараз пабачыць на ўласныя вочы, як развіваўся тэатр, што сёння з гонарам носіць імя Янкі Купалы, цудоўная магчымасць ва ўсіх, бо выстаўка «Да сустрэчы на сцэне!» прадстаўляе ўвазе наведвальнікаў менавіта архіўныя фатаграфіі, а таксама рэдкія музейныя экспанаты, якія даюць разуменне таго, як, напрыклад, выглядала скрынка для тэатральнага грыву амаль паўстагоддзя таму. Артэфекты на выстаўцы сапраўдныя, не муляжы. Асабліва цікаваць выклікаюць праграмы спектакляў. Напрыклад, ёсць такая, дзе насупраць кожнага прозвішча артыста, які выконвае тую ці іншую ролю, стаіць яго аўтограф — сапраўдны рарытэт. Або выпраўленая ўручную праграма, дзе бачым,

якім чынам адбываліся замены артыстаў і іншыя перастаноўкі перад спектаклем. Цікава таксама паглядзець і на майстэрскае аздабленне старых тэатральных бінокуляр.

Але ўсё ж такі асноўная частка выстаўкі — фотаздымкі розных гадоў, якія дэманструюць ці склад тэатральнай трупы ў розныя часы, ці рэжысёрскія калектывы, ці сцэны з некаторых спектакляў. Пры гэтым наведвальнікі змогуць прасачыць амаль усю гісторыю тэатра XX стагоддзя, бо самы ранні фотаздымак датуецца 1910-м годам, гэта значыць, ён належыць да таго перыяду, з якога нават сучасныя тэатразнаўцы не адлічваюць гісторыю Купалаўскага тэатра. Да ўвагі наведвальнікаў таксама — архіўныя фотаздымкі з асноўных спектакляў, якія і стварылі рэпутацыю тэатра імя Янкі Купалы як адной з найлепшых тэатральных пляцовак Беларусі: «Мост» па п'есе Яўгена Рамановіча (1935 г.), «Канстанцін Заслонаў» па п'есе Аркадзя Маўзона (1947 г.), «Лявоніха на арбіце» і «Таблетка пад язык» па п'есах Андрэя Макаёнка (1962 г. і 1973 г.), «Вечар» па п'есе Алеся Дударова (1984 г.), «Апошні журавель» паводле аповесці Алеся Жука (1986 г.) і шмат іншых. Кожны з прадастаўленых фотаздымкаў дэманструе яркія і важныя старонкі гісторыі тэатра. Відзець, што матэрыял падбіраўся доўга і з пільнай увагай да дробязей.

Варта адзначыць і месца правядзення выстаўкі — адна з самых прасторных залаў Нацыянальнага гістарычнага музея з вялікімі вокнамі і белымі сценамі. Дзякуючы гэтым ствараецца ўражанне, быццам трапіў у казачны палац. У сукупнасці з вялікімі белымі расцяжкам, дзе ў манеры графічнага малюнка адлюстраваны асобы, якія паўплывалі на гісторыю Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, экспазіцыя пакідае неверагоднае ўражанне. Разумееш: тэатр імя Янкі Купалы — установа з вялікім мінулым, будучыняй і сучаснасцю.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Сцэна са спектакля «Салавей» па п'есе Змітрака Бядулі. 1937 г.

Песні, намалёваныя гуашшу і алоўкам

Выстаўка мастака Васіля Шаранговіча «Водклік песняў» працуе ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы. У экспазіцыі прадстаўлена 17 гравюр да твораў Янкі Купалы «Курган», «Адвечная песня», «Бандароўна», «Адплата каханню», «Яна і я», якія ў 2019 годзе ўзбагацілі мастацкі збор музея. Таксама прадстаўлены выданні твораў Янкі Купалы з ілюстрацыямі Васіля Шаранговіча.

Мастак нарадзіўся на Мядзельшчыне, навучаўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы. Працуе ў кніжнай і станковай графіцы. З 1967 года прымае ўдзел у мастацкіх выстаўках. Многія яго работы знаходзяцца ў музеях Беларусі, Расіі, прыватных калекцыях Італіі, ЗША, Германіі, Тайваня. За больш чым пяцьдзесят гадоў творчасці мастак праілюстравваў звыш сямідзесяці кнігі Якуба Коласа, Адама Міцкевіча, Янкі Купалы, Змітрака Бядулі, Уладзіміра Караткевіча, Рыгора Барадзіліна і іншых майстроў слова.

Васіль Шаранговіч добра вядомы тым, хто захапляецца беларускім мастацтвам увогуле ці звяртаў увагу на такія цікавыя бокі выяўленчага мастацтва, як ілюстрацыі да кніг. Мастак лічыць сваёй візітоўкай ілюстрацыі да паэмы «Пан Тадэвуш» Адама Міцкевіча, але і спадчына Янкі Купалы займае вельмі важнае месца не толькі ў яго творчасці, але і ў жыцці, бо, па прызнанні самога творцы, паэзія і драматургія беларускага песняра значна паўплывалі на светапогляд, на тое, як ён адчувае і бачыць асяроддзе.

Стыль, у якім выкананы гравюры, прадстаўленыя на выстаўцы, вельмі пазнавальны. Класічны Шаранговіч — жорсткая, амаль брутальная манера малюнкаў, што выкананы гуашшу, і больш мяккая — гравюр, створаных пры дапамозе алоўка. Гэта дэманструе вельмі цікавы кантраст, бо, акрамя іншага, малюнкi гуашшу таксама каляровыя, у той час як алоўкавыя па зразумелых прычынах — не. Такім чынам, наведвальнік апынаецца ў вельмі кантрастнай прасторы, дзе, з аднаго боку, яго атакуе экспрэсіянісцкая колеравая гама гуашавых малюнкаў, а з другога — мяккасць, прыглушанасць графічных. Але гэтае супрацьстаянне ілюзорна, як першае ўражанне ад выстаўкі, якое, тым не менш, даволі хутка рассяваецца. У рэальнасці яго не існуе, і абодва тыпы

Ілюстрацыі да паэмы Янкі Купалы «Яна і я». 1997 г.

твораў перадаюць у цэлым адны і тыя ж эмоцыі: напружанасць, страх, нуду, — адным словам, даволі шырокі спектр негатывных ці, як мінімум, непазітывных пачуццяў.

У першую чаргу гэта перадаецца праз колеравую палітру малюнкаў гуашшу: чорны, шэры, чырвоны, карычневы, брудна-жоўты — усё гэта тыпова для экспрэсіянісцкай палітры, а экспрэсіянізм, як вядома, часцей за ўсё накіраваны на адлюстраванне менавіта адмоўных бакоў чалавечага свету, гэта рэакцыя на

імпрэсіянізм, дзе, наадварот, няма месца негатывным эмоцыям. Колеры добра актуалізуюць усе моманты ў творах Янкі Купалы, ілюстрацыі да якіх прадстаўлены на экспазіцыі — апісанне цяжкага лёсу беларускага народа, бо нашым продкам сапраўды давялося перажыць многа, каб пачаць «людзьмі звацца».

Але пры гэтым такі стыль зусім не падыходзіць да рамантычных твораў паэта, яго любоўнай лірыкі, бо наўпрост не перадае іх сутнасці, настрою. Напэўна, па гэтай прычыне на выстаўцы можна пабачыць ілюстрацыі толькі да аднаго такога твора Янкі Купалы, але менавіта на гэтых малюнках, прысвечаных лірычнай паэме «Яна і Я», найбольш заўважна, што стыль Васіля Шаранговіча ў рабоце з гуашшу не вельмі добра адлюстроўвае ідэю твора. Сама паэма — твор узнёслы, лірычны, у якім дэманструецца духоўная цэласнасць, унутраная свабода сялян. Але, калі глядзіш на малюнкi Шаранговіча, падаецца, быццам гэта чарговы тэкст пра сялянскую беднасць, нягоды беларускага народа і іншыя клішэ, якіх шмат у сучаснай беларускай літаратуры. Аднак Васіль Шаранговіч не быў бы мастаком такой вядомасці і прафесіяналазіму, калі б усё ж такі не даў глядачу ўяўленне пра тое, якой паэма «Яна і Я» з'яўляецца насамрэч: лёгкі графічны малюнак да паэмы зроблены па-майстэрску, кветкі на ім быццам жывыя і запаўняюць прастору прыемным пахам, нягледзячы на тое, што твор чорна-белы. Постаць жанчыны на карціне таксама добра адлюстроўвае сялянскі рамантызм, які быў уласцівы шматлікім творам Янкі Купалы. Прыгожая дзяўчына, апранутая ў сукенку з вянком з паллявых кветак, з'яўляецца ўвасабленнем таго ўзроўню гармоніі, які трансліруе закаханы чалавек, асабліва калі яго каханне працякае на фоне прыроды па ўсіх законах антычнай пастаралі.

Васіль Шаранговіч дэманструе менавіта аўтарскі погляд на творчасць Янкі Купалы, таму мы бачым хутчэй не ілюстрацыі ў поўным сэнсе гэтага слова, а ўяўленне пра творы беларускага класіка, якое праходзіць праз прызму жыццёвых і эстэтычных пазіцый мастака. Менавіта па гэтай прычыне выстаўка «Водклік песняў» і можа быць цікавай нават тым, хто добра ведае ці творчасць Васіля Шаранговіча, ці творы беларускага пісьменніка, ілюстрацыі да якіх зрабіў мастак, — гэта новы погляд на літаратуру, што ўжо даўно лічыцца класічнай.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Пустэча ў кішэні

Лёгка акусцічная музыка, дзе асноўным інструментам з'яўляецца гітара, сённа, здаецца, не вельмі карыстаецца папулярнасцю, бо на першым плане зараз электронная поп-музыка ці рэп (хаця рок і метал крыху адваёваюць пазіцыі ў чартах, што не можа не радаваць). Але ўсё ж такі на постсавецкай прасторы апошнім часам з'явілася шмат неаб'якавых, хто часткова працягвае савецкія бардаўскія традыцыі, а часткова звяртаецца да набыткаў сучаснай поп-музыкі ў стылі Эда Шырана. Лера Яскевіч, якая на пачатку гэтага года выдала альбом «Музыка из кармана», — адна з іх.

Па якой прычыне гэтай музыкі цяпер з'явілася шмат? Поп-музыка пад акусцічную гітару — з'ява ў нашай краіне даволі новая, а з-за гэтага і асабліва цікавая тым, хто спрабуе прасачыць шляхі развіцця музыкі ў сучаснай медыйнай прасторы. Здаецца, што гэтая формула вельмі простая і павінна адразу прыйсці ў галаву кожнаму, хто ў нейкі момант вырашыў, што хоча звязаць жыццё з музыкай. Што можа быць больш відавочным за тэксты пра каханне пад прыемныя лёгкія мелодыі, якія адразу запамінаюцца і надоўга застаюцца ў галаве? Але жаданне прыцягнуць максімальную аўдыторыю аказваецца больш слабым, чым жаданне ствараць «сапраўднае складанае» мастацтва, а таму маладыя музыканты аб'яўляюць вайну любой трывіяльнасці (ці таму, што ім здаецца трывіяльным), а гэта значыць, ніякай поп-музыкі, ніякага маскульту.

У такой сітуацыі ёсць некалькі выйсцяў. Першае самае складанае. Ствараць музыку, як кажуць, «не для ўсіх», перайсці ад простых мелодый да джазава-класічных гармоній або проста разбурыць любыя межы жанру і стварыць уласны. Так, напрыклад, зрабіў Марк Козелек, чые песні-дзённікі, хронаметраж якіх часам перавальвае за дваццаць хвілін, далі пачатак жанру, што сённа вядомы як слоў-кор. Другі спосаб з'яўляецца найбольш папулярным менавіта ў нашай прасторы — пераход у іншы жанр, але блізка да таго, у якім творца працаваў раней. Часцей за ўсё сучасныя выканаўцы выбіраюць рок, бо ён дагэтуль не страціў свайго важнага пратэстна-свабоднага духу, да якога цягнуцца моладзь ва ўсім свеце. Але ёсць і прыклады, калі ад акусцічнай поп-музыкі творцы пераходзяць да электроннага попу ці *easy-listening*. Самыя вядомыя музыканты, што

Вокладка альбома «Музыка из кармана» з сайта music.yandex.by.

выбраві менавіта гэты шлях, — Тэйлар Свіфт і Эд Шыран. Трэцяе выйсце — ускладніць сваю музыку, каб яна са звычайных гітарных замалёвак пераўтварылася ў нешта большае. Гэта шлях фолк-музыкантаў, якім даволі часта становіцца вельмі няўтульна ў вузкіх жанравых рамках, і таму яны пачынаюць сціпла эксперыментавать з рознымі інструментамі, розным гучаннем, часам нават перапісваюць стары матэрыял. Адрозненне ў якасці прыкладу ўзгадваецца Эндру Хозіер, які змяшаў класічны індзі-фолк з традыцыйнымі ірландскімі матывамі ды сакавітым амерыканскім блюзам, атрымаўшы ў выніку катэіль, які прыйшоўся даспадобы музычным гурманам з усяго свету.

І апошні варыянт, які самы просты з тэхнічнага боку, але самы складаны з маральнага, — застацца ў межах акусцічнай музыкі і тэкстаў пра каханне (шчаслівае ці нешчаслівае). Але маральнае складанасць гэтага выйсця ўнікае толькі ў тым выпадку, калі сам артыст хоча гарманічна развівацца, ісці далей і эксперыментавать. Калі гэтага жадання няма, то няма і маральнай складанасці, але гэта зусім не азначае, што такі артыст дрэнны, пазбаўлены фантазіі ці творчай энергіі.

Наадварот, альбом Леры Яскевіч (а яна выбрала менавіта чацвёрты шлях) — цёплая, камфортная праца, якая цалкам апраўдвае сваю назву. Усе гэтыя песні чымсьці нагадваюць дробязі, што могуць заваляцца ў кішэні любога выпадковага гараджаніна, які захоўвае старыя паліто і курткі ў бабулінай шафе. Адночы ён вырашыць іх перабраць, каб выкінуць альбо здаць у рамонт, пачне капацца ў кішэнях і знойдзе, напрыклад, стары чыгуначны квіток да станцыі, дзе калісьці жыла каханая. У іншай кішэні — пачак змоклых цыгарэт. Гэта памяць пра час, калі наш герой курыў, а іншы чалавек, які вяртаўся кожны дзень да яго ў ложак, пастаянна «страляў» гэтыя цыгарэты (уладальнік паліто курыць пачаў хутчэй за кампанію, бо не любіў нікацінавы пах, які ўядаецца ў пальцы і валасы). Потым ідуць у ход старыя перапіскі ў сацыяльных сетках, якія калісьці хацелася выдаліць, але рукі так і не дайшлі.

Але ўсе гэтыя ўспаміны даволі бляклія, з часам цямнеюць, перастаюць быць настолькі цікавымі, таму што большасці людзей хочацца ісці далей, і толькі вельмі нешматлікія застаюцца назаўжды ва ўласным замку з прыемных дробязей, месца якім у мінулым. Можна атрымаваць задавальненне пры разборцы гэтых рэчаў, можна радавацца старым фатаграфіям, але пасля сябе яны не пакідаюць нічога, акрамя цёплай і прыемнай, аднак усё ж пустэчы. І з творчасцю Леры Яскевіч сітуацыя тая ж. Мы слухаем прыемную музыку, прыгожы голас, простыя і разам з тым не прымітыўныя тэксты, але кожны элемент гэтага альбома быццам бы ўжо чулі раней. Мабыць, у самой Леры, бо яе пласцінкі з году ў год не змяняюць сваёй формулы, якую артыстка чамусьці лічыць вельмі цікавай. І гэта не праз залішне простую музыку — можна ствараць шыкоўныя песні і з прымітыўнай гітарай, як гэта робіць Рыгор Палухуценка. Справа тут нават не ў ўтэктах, што старанна паўтараюць жанравыя клішэ з рознай ступенню варыяцыйнасці. Асноўная праблема альбома «Музыка из кармана» ў тым, што ён гучыць так, быццам Лера Яскевіч сапраўды кожную песню проста выпусціла ў тым выглядзе, у якім знайшла ў кішэні. За гэтай пласцінкай не адчуваецца працы прафесіянала, яна больш падобная да дэбютнай кнігі, выдадзенай за ўласныя грошы. Любіць музыку і хацець яе ствараць — нармальна, але часам трэба пераступіць ў сабе аматарства, каб перайсці на наступную ступень якасці.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Цемра, сыграная на баяне

Здаецца, што баян — зусім не той інструмент, валоданне якім нават на самым высокім узроўні прынясе сусветную вядомасць і любоў аўдыторыі. Ён хутчэй асацыяваецца з сумнымі маленькімі хлопчыкамі, якія цягнуць гіганцкі ў параўнанні з імі інструмент з такім выглядам, быццам гатовы вось-вось расплакацца. Але беларускі музыкант Ягор Забелаў сваім новым альбомам «*Niti*» даказвае, што баян пры жаданні музыканта можа з'яўляцца «нулявым кампанентам», тым зыходным матэрыялам, з дапамогай якога можна стварыць любую музыку.

Ягор Забелаў часткова паўтарае зорны шлях іншага паспяховага музыканта — Яна Цьверсена. Гэта вядомы французскі мультыінструменталіст, асноўнай спецыялізацыяй якога, акрамя скрыпкі і фартэпіяна, з'яўляецца акардэон (акардэон адрозніваецца ад баяна толькі сваёй «раяльнай» правай клавіятурай, яго клавшы больш масіўныя, чым кнопкі, і абмяжоўваюць аб'ём гукарада). Сітуацыя ў музыкантаў сапраўды вельмі падобная на першы погляд: абодва вядомыя па музыцы да фільмаў, абодва — кампазітары-мінімалісты, задача якіх пры дапамозе абмежаваных сродкаў перадаць максімальную колькасць эмоцый і сэнсаў. Гэтыя музыканты — прадстаўнікі жанру неакласікі, але вольны тут ужо пачынаюцца і адрозненні.

Ян Цьверсен — адэпт старой школы неакласічнай музыкі разам з вядомым шматлікім прыхільнікам гэтага напрамку Людовіка Эйнаўдзі. Старая школа неакласікі паўтарае тыя традыцыі класічнай музыкі, што былі закладзены ў мінулым, але пры гэтым мадэрнізуе іх, робіць музыку больш проста

для ўспрымання сучасным слухачом, які ў большасці ўжо прызвычаіўся да трэкаў хронаметражом не больш чым тры-чатыры хвіліны. Таксама вельмі часта гэтая музыка мінімалістычная ў адрозненне ад традыцыйнай класікі, дзе часцяком выкарыстоўваюцца паўнаватасныя аркестры. Неакласічныя музыканты зараз кіруюцца хутчэй уласным пачуццём, а не акадэмічнымі канонамі і ствараюць музыку па законах гармоніі, а не па законах складанай музычнай матэматыкі, якая таксама часам абмяжоўвае колькасць магчымых музычных рашэнняў, бо сённа «канон» стаў яшчэ больш жорсткім.

Разам з тым старая школа не вельмі схільная да сур'ёзных эксперыментаў з формай непасрэдна самой музыкі. Неакласічныя кампазітары старой школы могуць запісваць творы, канцэртныя на ўзроўні глабальнай формы, задумкі (як, напрыклад, альбом Людовіка Эйнаўдзі *Seven Days Walking*, які ўяўляе сабой сем самастойных пласцінак з варыяцыямі на адны і тыя ж кампазіцыі, наведаныя адпачынкам музыканта ў Альпах). А вось новая школа, наадварот, хутчэй будзе эксперыментавать на ўзроўні адной песні, але эксперыменты пры гэтым будуць яшчэ больш смелымі, чым у іх «кансерватыўных» калегах.

Ягор Забелаў таксама выбраў гэты шлях, больш эксперыментальны і менш падобны на класічную музыку ў звычайным разуменні, але эксперыментальная частка альбома «*Niti*» — дарк-эмбіент і неафолк. Гэтыя жанры вельмі папулярныя ў Германіі, якой, калі меркаваць па двох пласцінках баяніста з нямецкімі назвамі, музыкант захапляецца. І гэта сапраўды цікавы выбар, бо і фолк, і эмбіент — жанры даволі абстрактныя. Каб разумець гісторыю, якая распавядаецца пры дапамозе іх інструментарыю,

Вокладка альбома «*Niti*» з сайта music.yandex.by.

ці пачуцці, што адлюстроўвае музыкант праз сваю творчасць, трэба мець як мінімум цяпенне, бо гэта музыка доўгіх мелодый, што могуць развівацца на працягу дзесяці хвілін, а то і больш.

Беларускі музыкант знайшоў амаль геніяльнае выйсце з сітуацыі неразумення паміж творцам і слухачом, стварыўшы не толькі атмасферны альбом, прасякнуты цемрай і напружанасцю, падарыўшы асалоду ўсім аматарам тонкай працы з гукам, але яшчэ і альбом віртуоза. Яны, як правіла, адрозніваюцца тым, што калі ў пэўных гуртоў ці салістаў важна ўспрымаць музычную карціну цалкам, то віртуозы робяць вельмі заўважныя акцэнт на адным інструменце.

«*Niti*» — якраз такі выпадак. Якімі б складанымі ні былі канструкцыі кампазіцый, колькі б амаль незаўважных электронных эфектаў Ягор Забелаў ні дадаваў у сваё музычнае палатно, колькі б структурных пераходаў паміж сэнсавымі часткамі ў межах адной кампазіцыі ні рабіў, заўсёды дае нам

магчымасць зразумець твор праз далучэнне да меладыйнай лініі, што праводзіць баян. Гэты інструмент становіцца адначасова і ключом да разгадкі таямніцы, якую ўяўляе сабой пласцінка, і правадыром па тым дзіўным, змрочным свеце, што стварыў Ягор Забелаў. Баян з роляй галоўнага героя спраўляецца нічым не горш за гітару, у нейкай ступені нават лепш, бо, каб прымусіць гітару гучаць атмасферна, на яе трэба «павесіць» мноства эфектаў, падключыць педалі, а потым яшчэ апрацаваць гук, а вось баян сам па сабе «запаўняе прастору» і такім чынам добра вызначае асноўны настрой той ці іншай кампазіцыі.

Асабліва добра гэтая здольнасць баяна ствараць атмасферу, у якую слухач вымушаны паглыбіцца, нягледзячы нават на тое, хоча таго ці не, заўважная ў першай кампазіцыі пласцінкі. З поўнай цішыні паступова пачынае вылучацца мелодыя, яна развіваецца, становіцца ўсё больш гучнай, гіпнатызуе, некалькі разоў амаль згасае, але потым вяртаецца з падвойнай сілай. Гэты трэк — класічны эмбіент у пачатку — павольная, цягучая мелодыя, якая складаецца з шумоў, — і эксперыментальная неакласіка-электроніка ў канцы, калі Ягор Забелаў абвальвае на слухача суцэльны струмень нот, хуткасці якіх можа пазайздросціць нават спід-метал.

І такім з'яўляецца ўвесь альбом. Пра абстрактную музыку пісаць цяжка, бо рэцэнзій пераўтвараецца ў напаламастацкае эсэ, а сухія ацэначныя фармулёўкі выкарыстоўваць не хочацца. «*Niti*» Ягора Забелава — альбом, які варта паслухаць, бо па ўсіх франтах, пачынаючы ад якасці працы і заканчваючы фантазіяй, ён нічым не саступае большасці альбомаў жанру, і нават у чымсьці гэтую большасць пераўзыходзіць.

Цімур ВІЧУЖАНІН

Страчанае і выратаванае

5 пляцовак у сценах музеяў і пад адкрытым небам,
якія варта наведаць напрыканцы гэтага лета

У мінскім **Музеі грошай «Groshi»** можна ўбачыць сапраўды незвычайныя экспанаты. Тут прадстаўлены грашовыя сродкі, якія былі ў абароце з часоў Вялікага Княства Літоўскага і да нашых дзён. Гісторыя экспазіцыі пачалася ў 2011 годзе, калі выкладчык БДУ Андрэй Місько стаў займацца калекцыянераваннем манет. Хобі настолькі захапіла, што з цягам часу паўстала пытанне, дзе захоўваць экспанаты. Вуліцу Зыбіцкую абралі ў якасці месца для размяшчэння музея, бо тут заўсёды шмат турыстаў, якія цікавяцца Беларуссю і яе гісторыяй. Экспазіцыя падзелена на дзве тэматычныя групы па адпаведным часе: перыяды хаджэння манет (антычныя манеты; куфічны дырхем; заходнееўрапейскі дынарый; безманетны перыяд; пражскі грош і першыя манеты Вялікага Княства Літоўскага; XV—XVII стагоддзі; XVII—XVIII стст.; часы Расійскай імперыі; эпоха Заходняй Беларусі; савецкія манеты; сучасныя манеты) і перыяды хаджэння купюр (першыя папяровыя грошы, якія з'явіліся ў XVIII ст.; асігнацыі часоў Расійскай імперыі (1768—1843 гг.); крэдытныя квіткі эпохі Расійскай імперыі (1843—1912 гг.); грашовыя знакі, якія хадзілі падчас Першай сусветнай вайны; валюта часоў Польшчы (1917—1939 гг.); банкноты эпохі РСФСР (1919—1923 гг.); грашовыя знакі савецкіх часоў (1924—1991 гг.); банкноты эпохі РФ (1992—1993 гг.); сучасныя грашовыя знакі, якія хадзілі з 1992 па цяперашні час. У музеі, дарэчы, прадстаўлены не толькі грашовыя знакі, але і розныя купоны, аблігацыі, маркі і г. д.

Музей гісторыі прыватнага калекцыянеравання знаходзіцца ў гістарычным цэнтры Віцебска, у будынку былой гарадской электрастанцыі, якая была пабудавана ў 1897—1898 гг. для забеспячэння работы віцебскага трамвая. У аснову ляглі прыватныя зборы выдатных калекцыянераў Віцебска XIX—XX стст. Агульная прастора музея ўмоўна размежавана на 4 тэматычныя зоны: першая распавядае пра ролю краязнаўцаў і калекцыянераў ды іх збораў у стварэнні першых музеяў горада, сярод якіх Аляксей Сапуноў, Карл Бергнер ды іншыя, другая — пра Вацлава Федаровіча, стваральніка першага прыватнага музея ў Віцебску, і яго калекцыю, трэцяя прысвечана Антону Брадоўскаму, заснавальніку першага губернскага музея ў Віцебску, і яго калекцыі, чацвёртая — пра Івана Галькевіча і яго нумізматычнаю калекцыю. Увогуле, у музеі можна ўбачыць больш чым 1700 экспанатаў. Сярод іх — прадметы археалогіі, зброя, фарфор, вышыўка, камеі, курільныя прылады. Прадстаўлены скульптура, манеты, памятныя і ўзнагародныя медалі і знакі краін Еўропы, Азіі ды Амерыкі. Дарэчы, зараз у музеі працуе выстаўка «Музей праса», якая прадстаўляе больш чым 150 эксклюзіўных прасаў. Гэта прасы суцэльналітвыя, на вуглях, на спірце, на пары і газе, а таксама электрычныя. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 1 лістапада.

«**Страчаная спадчына**» — міні-музей пад адкрытым небам, які сабраў назаўжды страчаныя помнікі архітэктуры, знаходзіцца ў цэнтры Навагрудку. Ён сабраў дакладныя копіі помнікаў архітэктуры раёна, што ў свой час былі разбураны. Макеты зроблены рукамі навагрудскіх школьнікаў. Тут можна ўбачыць, як выглядала гарадская ратуша, якая размяшчалася ў самым цэнтры горада, ці Замкавая царква, дзе больш чым 500 гадоў таму праводзіліся пасаджэнні вышэйшага апеляцыйнага суда ВКЛ. З цікавых экспанатаў — езуіцкі калегіум, які існаваў у Навагрудку ў XVIII стагоддзі і займаў тэрыторыю плошчай у некалькі гектараў, а таксама адна з самых вялікіх ва Усходняй Еўропе синагог, якую зруйнавалі ў 70-я гады мінулага стагоддзя. На пляцоўцы размясціліся макеты некалькіх вялікіх жылых сядзіб: палац Радзівілаў, што стаяў у цэнтры горада насупраць касцёла Святога Міхаіла і быў разбураны на пачатку Другой сусветнай вайны, калі ў яго трапіла бомба, побач — сядзібны домік Карповічаў з вёскі Чамброва — менавіта тут пазнаёміліся бацькі Адама Міцкевіча. З захаваных да нашых дзён помнікаў у міні-музеі прадстаўлены сядзібна-паркавы ансамбль роду Брахоцкіх у вёсцы Вераскава. Музей «Страчаная спадчына» — працяг аднайменнага музея міні-макетаў гістарычных аб'ектаў Навагрудчыны раённай бібліятэкі.

Адзіны ў Беларусі музей, экспазіцыя якога складаецца з твораў мастацтва і прадметаў антыкварыяту, канфіскаваных мытнікамі пры спробе незаконнага вывазу за мяжу, — **музей «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці»**, адзін з чатырох філіялаў Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. Працуе з 1989 года і размяшчаецца ў маляўнічым будынку сядзібнага тыпу, пабудаваным у 1925—1927 гг. па праекце польскага архітэктара Юліяна Лісецкага. Цяпер гэта помнік архітэктуры. На сёння ў фондах абласнога краязнаўчага музея і яго філіяла-музея «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці» захоўваецца звыш 10 тысяч прадметаў мастацтва і антыкварыяту. Самая шырокая і каштоўная частка збору музея — рускі іканапіс XVI — пачатку XX стагоддзя. Найбольш старажытныя іконы ў экспазіцыі датуюцца XVI стагоддзем. У іх ліку — «Спас нерукатворны», «Маці Божая Уладзімірская», «Тройца Старазапаветная» і «Тройца Новазапаветная» («Айчына»). Ювелірнае мастацтва прадстаўлена вырабамі сусветна вядомай фірмы Фабержэ, іншых ювелірных фірмаў Расіі, сярэбранымі каўказскімі паясамі і кінжаламі. Музей мае невялікую, але разнастайную калекцыю фарфору вытворчасці вядомых еўрапейскіх заводаў. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва Еўропы прадстаўлена мэбляй, бронзавымі кандэлябрамі і камінным гадзіннікам XIX ст., якія ўтвараюць экспазіцыйны ансамблі ў інтэр'еры. Большасць твораў жывапісу размешчана ў асобных залах, адпаведна жанравай прыналежнасці. У зале пейзажнага жывапісу зберагаюцца «Марскі пейзаж» невядомага галандскага мастака XVII ст. (з кола Вілема ван дэр Вельдэ-малодшага), творы Івана Айвазоўскага, Руфіна Судкоўскага, Аляксея Кіўшанкі, Рыгора Мясеедава, Сяргея Вінаградава. У партрэтнай галерэі вылучаецца «Партрэт невядомага ў зялёным кафтане» Іосіфа Фрыдрыха Аўгуста Дарбеса. У зале ж графікі знаходзіцца эскіз Міхаіла Урубеля да яго карціны «Дэман зрынуты». Між тым на шматлікіх выстаўках экспануюцца творы беларускага і замежнага мастацтва, творчыя работы навучэнцаў мастацкіх школ і студый Брэста, праводзяцца персанальныя выстаўкі мастакоў Брэстчыны.

Пры Інстытуце геалагічных навук Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі існуе незвычайны парк — **Музей валуноў**, які месціцца ва Уруччы на вольным паветры. На плошчы каля 6,5 га прадстаўлена ўнікальная калекцыя, якая знаёміць з гісторыяй Беларусі і яе культурай. Між тым камяні, паводле павер'яў, захоўваюць памяць мінулых стагоддзяў і іх энергію, таму шматлікія экспанаты звязаны са старажытнымі легендамі і паданнямі. Некаторыя з іх маюць дзіўныя формы: камяні ў выглядзе чалавека ці крыжа, цалкам плоскія і гладкія валуны, востраканцовыя горныя пароды ў выглядзе скал і г. д. У адмысловым музеі знаходзіцца знакамітыя «Барысавы камяні», на якіх высечаны шасціканцовыя крыжы і надпісы. «Крыж Стэфана Баторыя» вядомы тым, што, згодна з паданнем, каля яго абеднаў кароль Вялікага Княства Літоўскага падчас паходу на ўсход. Сюды таксама быў прывезены валун з назвай «Дзед», які да канца XIX стагоддзя знаходзіўся ў цэнтры Мінска на старажытным паганскім капішчы. Дарэчы, валунамі выкладзена карта Беларусі: наваламі камянёў паказаны населеныя пункты, а таксама рэкі ды азёры. Усяго на тэрыторыі парку-музея, створанага ў 1985 годзе, змешчана каля 2,5 тысячы камянёў і валуноў, сабраных з усёй краіны. Тут ёсць валуны, прынесеныя на беларускую зямлю ледавікамі. Сустракаюцца і ападкавыя, і магматычныя, і метамарфічныя пароды. Музей валуноў не мае аналагаў у СНД. Падобны музей меншых памераў ёсць толькі на тэрыторыі Літвы.

У пошуку родных назваў

Багатая на гістарычныя падзеі і яркія гістарычныя персанажы Пухавіцкая зямля. Жыццязіпіс краю можна разглядаць у звязку з гісторыяй Айчынай вайны 1812 года, паўстаннем 1863 — 1864 гг. пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага... Што ўжо казаць пра драматычныя падзеі перыяду нямецка-фашысцкай акупацыі ў 1941 — 1944 гг.!

Фота з сайта vetliva.ru.

Мар'іна Горка.

На Пухавіччыне нарадзіліся знакамітыя дзеячы навукі і культуры, военачальнікі, Героі Сацыялістычнай Працы, Героі Савецкага Саюза, пісьменнікі, мастакі, актёры... Здавалася б, гэтыя акалічнасці так ці іначай павінны быць адлюстраваны ў тапаніміцы рэгіёна і перш-наперш — горада Мар'іна Горка як раённага цэнтра.

На жаль, болей як з 70 гарадскіх вуліц (а ёсць жа яшчэ завулки) Мар'інай Горкі толькі шэсць (!) носяць характар, так бы мовіць, персаніфікаваны з пункту гледжання мясцовай гісторыі. У гонар Героя Савецкага Саюза лётчыка названа вуліца Пятра Гучка. Імя воіна-«афганца» Героя Савецкага Саюза Чэпіка таксама носіць адна з гарадскіх вуліц (воін-дэсантнік Мікалай Чэпік загінуў у 1980 годзе ў Афганістане). Ёсць і вуліца Івашкі (Аляксандр Івашка — удзельнік Вялікай Айчынай вайны, Герой Савецкага Саюза).

А яшчэ ў Мар'інай Горцы тры «пісьменніцкія» вуліцы маюць дачыненне да пухавіцкай гісторыі: у знак памяці пісьменнікаў-землякоў — Аляся Бачылы, Макара Паслядовіча і Якуба Коласа, які доўгі час летавалі ў пухавіцкіх паселішчах Загібелька, Вусце, Бераянка, Талька, Балачанка, Падбярэжжа. Астатнія «пісьменніцкія» вуліцы названы ў гонар Максіма Горкага, Міхаіла

Лермантава, Талстога (відаць, у гонар Льва Талстога, аўтара «Вайны і міру»), Маякоўскага, Пушкіна... Несумненна, асобы яркія, шматаблічныя. Магчыма, у памяці жыхароў Мар'інай Горкі яны атаясамліваюцца з мастацкімі творамі, якія ў свой час былі вядомы кожнаму школьніку.

Вось і ўся крязнаўчая, рэгіёназнаўчая ўрбананімія Мар'інай Горкі. Хаця ёсць яшчэ вуліца Чэрвеньская (непадалёку райцэнтр Чэрвень), Токарава (сярод вызваліцеляў Пухавіччыны ў Вялікую Айчынную быў і Васіль Токараў, Герой Савецкага Саюза, які памёр ад цяжкіх раненняў на месцы бою пад Вузлянамі Пухавіцкага раёна).

Так, да крязнаўчай урбананіміі можна аднесці і іншыя назвы: Элеватарная, Танкавы завулак... У раённым цэнтры некалькі дзесяцігоддзяў дыслацыравалася танкавае воінскае злучэнне.

А чаму няма вуліц, якія б нагадалі пра старажытныя вёскі, мястэчкі — Турын, Пухавічы, Дукора, Блужа, пра

спаленыя фашыстамі вёскі Бераянку, Прыстань? У Мар'інай Горцы ёсць вуліцы Кірава, Маркса, Фрунзэ, Луначарскага, Валадарскага, Варашылава, Калініна... Ці кожны з жыхароў горада здолее расказаць, хто ж такія Луначарскі, Валадарскі?

Не будзем займацца ліквідацыяй так бы мовіць, урбананімічнай, тапанімічнай недасведчанасці. Быў час, было адпаведнае гістарычнае і ідэалагічнае выхаванне, таму і з'яўляліся вуліцы з адпаведнымі назвамі. Але ж сёння іншы час. І няўжо мы толькі дэкларатыўна спасцігаем, вытлумачваем нашу павяз з гісторыяй роднай старонкі? Няўжо няма магчымасці даць цікавыя назвы новым вуліцам? Чаму б замест Салаўінай не назваць вуліцу імем Іосіфа Жыновіча — легендарнага цымбаліста з Арэшкавіч, замест Бярозавай (а ёсць яшчэ Бэзавая, Васільковая, Каштанавая) назваць вуліцу імем Аляксандра Ельскага — гісторыка, пісьменніка, асветніка з Замосця, што паблізу Дудзіч (ёсць жа ў Мінску вуліца Ельскіх)?

Дарэчы, у беларускай сталіцы ёсць і вуліца Жыновіча... У Мінску, Маладзечне і Рудзенску існуюць вуліцы, названыя ў гонар «чырванакрылага вешчуна», аўтара першых беларускіх савецкіх п'ес, паэмы «Босыя на вогнішчы» Міхася Чарота. А вось у Мар'інай Горцы яго вуліцы няма... У 2021 годзе спаўняецца 125 гадоў з дня нараджэння Міхася Чарота. Дык, можа быць, у звязку з гэтай датай назваць у гонар слыннага беларускага пісьменніка, закатаванага ў 1937 годзе грамадскага дзеяча, адну з вуліц Мар'інай Горкі?

Няма ў назвах вуліц і імёнаў акадэмікаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, якія нарадзіліся на Пухавіччыне, — Станіслава Астапчыка, Івана Юркевіча, Івана Лупіновіча. А, між тым, кожны з іх пакінуў яркі след у беларускай навуцы.

Сяргей ШЫЧКО

Веер з біблейскім сюжэтам

Музеі «Замкавы комплекс "Мір"» знаходзіцца амаль 70 веераў, датаваных XVIII — пачаткам XX стст. Гэта работы французскіх, нямецкіх, кітайскіх, англійскіх, італьянскіх майстроў і не толькі.

з біблейскім сюжэтам «Ісус і самарыцянка», датаваны 1760-м годам.

У другой палове XVIII ст. веерныя жывапісцы лічылі біблейскую, міфалагічную і гістарычную тэматыкі найбольш прыдатнымі для малявання. Так, на згаданым вееры ў цэнтры пад цяністым дрэвам адлюстраваны калодзеж — месца сустрэчы ў біблейскіх сюжэтах. Побач з ім сядзіць Хрыстос разам з вучнямі. На другім плане — сцены горада і жанчына, якая трымае ў руцэ збан.

У аснове сюжэта — эпизод, які апісаны ў Евангеллі ад Іаана. Паводле падання, Ісус на шляху з Іўдзеі ў Галілею спыніўся адпачыць каля калодзежа Іакава непадалёк ад самарыйскага горада Сіхем. Да калодзежа падышла жанчына з Самарыі, каб набраць вады. Яе вельмі здзівіла просьба Ісуса даць яму папіць, бо іўдзеі не мелі ніякіх зносін з самарыянамі. Увогуле, існавала даўняя варожасць паміж гэтымі народамі, якая даходзіла да таго, што ім забаранялася карыстацца агульным посудам. Да таго ж жанчына была яшчэ і распусніцай. Вучні, якія вярнуліся з горада, здзівіліся, калі ўбачылі, што Ісус з ёю размаўляе. Але ні адзін з іх нічога не сказаў. А жанчына вярнулася ў горад, дзе распавяла людзям пра сустрэчу.

Сёння веер з гэтым сюжэтам з'яўляецца сапраўдным творам мастацтва. З упэўненасцю можна сцвярджаць, што яго замоўцам альбо ўладальнікам у свой час была асоба высокага сацыяльнага статусу і з добрым густам.

Вераніка КРАСОЎСКАЯ,
малодшы навуковы супрацоўнік музея «Замкавы комплекс "Мір"»

Матэрыялы, якія выкарыстоўваліся для іх вырабу, разнастайныя: шоўк, карункі, папера, рог, косьць, дрэва, пёры, шкло... У якасці аздаблення — роспіс, разьба, вышыўка паэткі, гравіроўка. На веерах адлюстраваны міфалагічныя, біблейскія, пастаральныя сюжэты, вясковыя пейзажы, галантныя сцэнкі, арнаментальныя кампазіцыі з птушкамі і кветкамі.

У XVIII — XIX стст. вялікім попытам карысталіся вееры французскай вытворчасці, якія вылучаліся прыгажосцю і вытанчанасцю аздаблення. Да таго ж менавіта Францыя ў той час трымала першыняства сярод іншых краін па іх вытворчасці. Таму нядзіўна, што ў музейнай калекцыі шырока прадстаўлены выдатныя работы французскіх майстроў адзначанага перыяду, сярод якіх веер

ФОТАШТРЫХ

Ахоўнік лесу

Чатыры скульптуры Валерыя Манцэвіча, рэзчыка па дрэве з Драгічына, ужо ўпрыгожваюць тэрыторыі Нова-Папінскага і Брашэвіцкага лясніцтваў Драгічынскага раёна.

На падыходзе новы твор майстра — скульптура егера з вінтоўкай, які ахоўвае ў лесе жывёльны свет. Вінтоўка — сімвал абароны дзікай прыроды ад браканьераў, а птушка на ствале стрэльбы падкрэслівае цесныя стасункі чалавека з прыродай. Побач з егерам верны сябар — сабака.

Драўляная скульптура, якую майстар выканаў па замове Пінскага лясгаса, закончана. У хуткім часе яна зойме пачэснае месца ў аграгарадку Дзівін Кобрынскага раёна.

Міра ІЎКОВІЧ

Вынікі

Лірыка як псіхатэрапія

Колішні супрацоўнік «ЛіМа», паэт, драматург, дакументаліст Галіна Каржанеўская рэалізавалася ў многіх жанрах. З тых часоў, як упершыню, яшчэ школьніцай, адчула стваральную моц слова, прайшло больш за паўстагоддзя. Ні на дзень не разлучыўшыся з музай, паэтка не стамляецца адкрываць новыя далягляды. Развагамі пра творчасць Галіна Каржанеўская падзялілася з карэспандэнтам штотыднёвіка.

— Галіна Анатолеўна, у першым сваім зборніку паэзіі вы пісалі пра роднае слова так: «Яго загадкавая сіла // Мяне з дзяцінства паланіла...» Ці памятаеце момант, калі абудзілася цяга да паэзіі?

— Памятаю толькі клас: сёмы. Янушкаўская сярэдняя школа. У сачыненне па рускай мове я раптам устаўляю верш пра восень, па-руску, само сабой... Ні да таго, ні пасля мне не даводзілася чуць пра такія эксперыменты. Наша класная Марыя Мікалаеўна адобрыла пачын. Выпускное сачыненне найлепшай яе вучаніцы (а я шла на залаты медаль) забралі на вобласць. Гэта быў наш агульны поспех. Сын «русцы» ўспамінаў, як яна ўсю ноч з дачкою абмяркоўвала гэтую падзею і не давала яму спаць.

— Але ж вы беларуская пісьменніца.

— Менавіта пісьменніца, а не паэтка, — з-за разнастайнасці жанраў, у якіх працую. Роднае слова натуральна вылівалася ў вобразы, і яно перамагло. Падключылася настаўніца беларускай мовы, яна сама паслала вершаняты ў раённую газету. І ўжо лагойска раёнка вывела на шлях роднага прэстыжым мець у кожным доме не толькі крышталі, але і хатнюю бібліятэку. Нашы маленькія кніжачкі выходзілі вялікімі тыражамі. Ладзіліся рэспубліканскія семінары для маладых і пачынаючых, званне «паэт» было ганаровым. Я нагадваю пра гэта не таму, што ў мяне сум па СССР. Проста той час стаў гісторыяй, а гісторыю трэба ведаць.

— Калі казаць пра жанры, то які з іх, на вашу думку, дазваляе найбольш рэалізавацца і быць пачутым (улічваючы тое, як мала людзей зараз увогуле чытае, а тым больш паэзію)?

— Дык я ж не ўчора нарадзілася. Маё пакаленне прыйшло ў беларускую паэзію ў пачатку 1970-х. Мае таварышкі-сяброўкі — Яўгенія Янішчыц, Раіса Баравікова, Вольга Іпатава, Зінаіда Дудзюк, Таіса Бондар... Тады лічылася прэстыжным мець у кожным доме не толькі крышталі, але і хатнюю бібліятэку. Нашы маленькія кніжачкі выходзілі вялікімі тыражамі. Ладзіліся рэспубліканскія семінары для маладых і пачынаючых, званне «паэт» было ганаровым. Я нагадваю пра гэта не таму, што ў мяне сум па СССР. Проста той час стаў гісторыяй, а гісторыю трэба ведаць.

— Паэзія, на вашу думку, — гэта мэта ці «пабочны прадукт жыцця», то-бок жыць не для таго, каб пісаць, а пішу, бо живу.

— Перш за ўсё паэзія — форма рэалізацыі (як і ўсялякае мастацтва). Яна дае адчуванне паўнаты жыцця і задаволенасці. Незалежна, заўважце, ад таго, колькі чытачоў пазнаёміцца з тваімі творами. Акрамя таго (пра што ніхто не гаворыць), гэта самая сапраўдная псіхатэрапія. Прамоўлены боль ужо не так смыліць. Адрэфлексаваная праблема будзе вырашана.

— Таму з лірыкі і пачынаюць многія творцы...

— Лірычная паэзія, несумненна, мой канёк. Яна доўга трымала ў полі свайго прыцягнення. Аднак журналісцкая праца ў «ЛіМе» (я аддала ёй 16 гадоў) вывела мяне на новыя далягляды.

— З гэтага моманту, калі ласка, падрабязней.

— Працавала пры шасці галоўных рэдактарах, пачынаючы ад Алеся Жука. Прайшла шлях ад карэспандэнта аддзела паэзіі да загадчыка аддзела крытыкі, а потым аглядальніка. Навучылася пісаць усё (без перабольшання): рэпартажы са з'ездаў і сходаў, публіцыстычныя нататкі, аналітычныя артыкулы, рэцэнзіі на кнігі і спектаклі, нават сатыру.

— На працы чалавек праводзіць значную частку жыцця. Калектыў можа быць як другая сям'я...

— Памятаю ўсё: ад шэфаў да машыністак і вярстальшчыц. Калектыў быў цікавы: што ні супрацоўнік, то асоба. Амаль увесь час працавала з Міколам Гілем, доўга — са Святланай Берасцен, Таццянай Мушынскай, Андрэем Ганчаровым, Уладзімірам Круком. Дзякуючы выдатнаму фотакару Круку маю багаты архіў.

— І што, знайшлі лепшую працу і сышлі?

— Я сыходзіла ў нікуды. З паўгода не магла напісаць заяву. Проста адчула, што дасягнула столі. Службовага росту не прадбачылася, імперту стала меней, адчуваўся праявы тапання на месцы. Нарэшце рашылася — і ніколі не пашкадавала. Пайшла ў вольнае плаванне, атрымліваць новы вопыт. А паэзія... паэзія нікуды не знікла. З'яўляліся вершы для дзяцей. Яны час ад часу і зараз звальваюцца на галаву. Уяўляецца, пракідваліся нават апавяданні! Ці не замнога для аднаго аўтара?

— Нагадаю, вы таксама аўтар двух зборнікаў п'ес. Як трансфармавалася ваша паэтычная муза на шляху ад вершаў да такога складанага літаратурнага жанру?

— Вы і пра п'есы ведаеце! Я думала, што ўсе пра іх забыліся. Мая муза была пры мне і толькі зрэдку саступала ў цень. Першы зборнік я выдала, калі працавала

Фота з асабістага архіва Галіны Каржанеўскай.

ў Інстытуце праблем культуры (быў такі на Каліноўскага): «На сцэне дня» (2004). Там, між іншым, нядоўга існаваў Цэнтр беларускай драматургіі, які я ўзначальвала. Другі называецца «Не можа быць!» (2010) і складаецца ў асноўным з вершаваных п'есак для дзяцей. Мае сцэнічныя творы ставіліся ў двух прафесійных і многіх аматарскіх тэатрах. Прызнаюся: я вельмі іх люблю і перачытваю з чытацкім кайфам.

— Над чым працуеце цяпер? Кажуць, у вас выйшла кніга ў 500 старонак.

— Зусім нечакана для сябе ў глыбока пенсійным узросце я перакінулася ў дакументалістыку. У гэтым жанры патрабуецца гранічная сканцэнтраванасць. Я пачала запісваць успаміны «дзяцей вайны» з Лагойшчыны. Іх належала апрацаваць, структураваць па раздзелах, дадаць уласных уражанняў, падняць мемуары ўдзельнікаў вайны... Праца пацягнула амаль на чатыры гады, кніга выходзіла з вялікімі цяжкасцямі і мае назву «Лагойшчына. Голас памяці» (2019).

— То ў гэтым кірунку — неабсяжныя далягляды для даследаванняў і працы! Людзі, вёскі, рэгіёны, гістарычныя падзеі — усё варты таго, каб застацца ў памяці, стаць часцінкай усеагульнага досведу. Пспехаў вам і натхнення!

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

Пацеха з лека

Андрэй СІДАРЭЙКА

Дуэль сімпатый,

альбо Гісторыя аднаго ненадрукаванага твора

Гумарэска

Да рэдактара завітаў аўтар з рукапісам пад пахай.

— Я б мог адправіць свой твор на рэдакцыйную пошту, — пачаў ён здалёк. — Але захацелася пазнаёміцца з вамі асабіста. Мяне завуць Навум Свабодны.

— Вельмі прыемна, — адказаў рэдактар. — А як называецца ваш твор?

— «Да светлай будучыні».

Рэдактар, чалавек ва ўзросце, які на сваім вяку пабачыў, пачуў і прачытаў шмат чаго, адразу насцярожыўся:

— А пра што ён?

— Натуральна, пра светлую будучыню, — адказаў гасць, — сама ж назва гаворыць!

— Так-так... А якія аўтары натхнілі вас на гэтую працу? — працягваў дапытвацца рэдактар.

— О, такіх аўтараў і твораў шмат. Напрыклад, Барыс Пастарнак. Вы ж «Доктара Жывага» чыталі?

— Канечне! А яшчэ?

— Шмат хто. Возьмем класіка Івана Буніна.

— «Акаянныя дні»? — згадаў рэдактар.

— Менавіта. Бунін дакладна ўхваляў бы. Таксама добры водгук пра мой твор пакінулі б Васіль Аксёнаў, Віктар Ерафееў, Андрэй Бітаў. Спадзяюся, вы іх таксама чыталі?

— Так!.. — выдыхнуў рэдактар.

— Ды што гэта я! — усхапіўся гасць. — Сам Васіль Быкаў...

— «Мёртвым не баліць»? — перабіў яго рэдактар.

— Ён самы! Светлая будучыня ў мяне якраз такая, пра якую ён марыў.

— Пэўна, у вас вельмі сур'ёзны твор! — падвёў рысу рэдактар.

— Менавіта. Але і смешнага там хапае. Сам Міхаіл Зошчанка...

— ...«Прыгоды малшы»? — удакладніў суразмоўца.

— Вы ведаеце? — узрадавана ўсклікнуў аўтар. — То і ён смяяўся б з пэўных тыпажоў. І Уладзімір Вайновіч — таксама.

— Твор у вас і сапраўды вельмі сур'ёзны. Таму ён нам не падыходзіць, — агучыў вердыкт гаспадар кабінета.

— Няўжо? — здзівіўся аўтар. — Як вы можаце так сцвярджаць, калі не чыталі тэкст?

— Справа ў тым, што ў мяне, як у рэдактара, зусім іншыя літаратурныя сімпатыі. Напрыклад, «Цімур і яго каманда» Аркадзя Гайдара. Чыталі?

— Безумоўна, — адказаў гасць.

— Дык вось, аўтарытэт гэтага пісьменніка падказвае мне, што ваш твор не трэба браць у друк. Ды і не толькі ён адзін.

— А хто яшчэ? — шчыра здзівіўся гасць.

— Той жа Леў Касіль. Аповесць «Кандуіт і Швамбранія» чыталі, напэўна?

— Не памятаю... — разгублена прызнаўся аўтар.

— А вы ўгадайце. А яшчэ і Сяргея Міхалкова, Канстанціна Федзіна, Дзмітрыя Мядзведзева, Рамэна Ралана, таго ж Максіма Горкага...

— Гэта абавязкова? — уздыхнуў аўтар.

— А як жа? Каб напісаць сапраўдны твор «Да светлай будучыні», проста неабходна. Пакуль жа нашы літаратурныя густы, на жаль, не супадаюць.

Аўтар гаротна ўздыхнуў, развітаўся і выйшаў з кабінета. Ці дапрацаваў ён свой твор — дагэтуль невядома.

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ

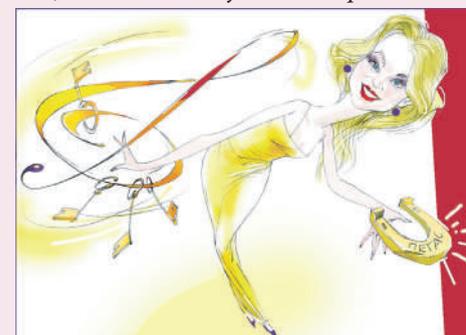
Шчаслівы ключ

За дзверы — хутка...
Да цябе...
Ключы і словы —
Забываю...

Таццяна Атрошанка

Калі ляцела да цябе,
Забыла ўсё — ключы і словы.
Знайшла Пегаса я падкову,
На ішчасейка ўзяла сабе.

З тае пары мне больш прывычна
Мець іншы ключ заўжды — скрыпічны...

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзясніс Барсукоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviadzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviadzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
27.08.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 827

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2597

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.